

SYSTEM
Prawa Procesowego Cywilnego

Redaktor Naczelny
Tadeusz Ereciński

**ŚRODKI
ZASKARŻENIA**

Redakcja naukowa
Jacek Gudowski

III cz. 1

SYSTEM
Prawa Procesowego Cywilnego

Redaktor Naczelny
Tadeusz Ereciński

**ŚRODKI
ZASKARŻENIA**

Redakcja naukowa
Jacek Gudowski

III cz. 1

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

LexisNexis

SYSTEM

Prawa Procesowego Cywilnego

Redaktor Naczelny Tadeusz Ereciński

Członkowie Rady Programowej

dr hab. Sławomir Cieślak, prof. dr hab. Tadeusz Ereciński,
dr hab. Paweł Grzegorzczak, sędzia SN Jacek Gudowski,
dr hab. Andrzej Jakubecki, prof. dr hab. Janusz Jankowski,
prof. dr hab. Kazimierz Lubiński, prof. dr hab. Andrzej Marciniak,
prof. dr hab. Karol Weitz, prof. dr hab. Tadeusz Wiśniewski,
prof. dr hab. Feliks Zedler, dr hab. Andrzej Zieliński

-
- Tom I. Zagadnienia ogólne**
Paweł Grzegorzczak i Karol Weitz
- Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem I instancji**
Karol Weitz (cz. 1), Tadeusz Wiśniewski (cz. 2),
Sławomir Cieślak (cz. 3)
- Tom III. Środki zaskarżenia** Jacek Gudowski
- Tom IV. Postępowanie nieprocesowe** Kazimierz Lubiński
- Tom V. Postępowanie zabezpieczające.
Postępowanie egzekucyjne** Andrzej Jakubecki
- Tom VI. Międzynarodowe i europejskie
prawo procesowe**
Paweł Grzegorzczak i Karol Weitz

ŚRODKI ZASKARŻENIA

**Redakcja naukowa
Jacek Gudowski**

Autorzy:

Tadeusz Ereciński, Paweł Grzegorzcyk,
Jacek Gudowski, Krystian Markiewicz,
Henryk Pietrkowski, Marta Romańska,
Karol Weitz, Tadeusz Wiśniewski,
Tadeusz Zembrzuski

III cz. 1

Poszczególne działy tomu III napisali:

Tadeusz Ereciński	dział I (z wyjątkiem rozdziału 1 pkt 4) dział VI rozdziały 2, 3, 4, 7, 9 pkt 1–5
Paweł Grzegorzcyk	dział I rozdział 1 pkt 4, dział IX
Jacek Gudowski	dział VI rozdziały 1, 5, 6, 8, 9 pkt 6 dział VIII
Krystian Markiewicz	dział IV
Henryk Pietrkowski	dział V
Marta Romańska	dział X
Karol Weitz	dział VII
Tadeusz Wiśniewski	dział II
Tadeusz Zembrzuski	dział III

SPIS TREŚCI

TOM III część 1

Wykaz skrótów	13

DZIAŁ I. WPROWADZENIE DO ZASKARŻANIA ORZECZEŃ W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

ROZDZIAŁ 1. Zaskarżalność orzeczeń sądowych	31
1. Pojęcie i cel zaskarżenia orzeczeń sądowych	31
2. Wady orzeczeń w postępowaniu sądowym	33
3. Zaskarżalność a odwołałość orzeczenia	36
4. Konstytucyjne podstawy środków zaskarżenia	39
ROZDZIAŁ 2. System zaskarżania orzeczeń	49
1. Ewolucja pojęć związanych z zaskarżeniem orzeczeń	49
2. Rodzaje środków zaskarżenia	57
3. Środki prawne a środki zaskarżenia	62
4. Zasady zaskarżania orzeczeń	71
4.1. Uwagi ogólne	71
4.2. Zasada jednolitości	72
4.3. Zasada dwuinstancyjności	72
4.4. Zasada skargowości	78
4.5. Zasada legalności	79
4.6. Zasada ekonomii procesowej	80
4.7. Zasada wyłączności	82
4.8. Inne zasady	86
ROZDZIAŁ 3. Dopuszczalność zaskarżenia orzeczenia	88
1. Uwagi wstępne	88
2. Istnienie zaskarżonego orzeczenia	89
3. Właściwy dla danego orzeczenia środek zaskarżenia	93
4. Legitymacja do zaskarżenia orzeczenia	96
5. <i>Gravamen</i> (interes prawny)	98
6. Termin do zaskarżenia	101
7. Wymagania formalne zaskarżenia	102
ROZDZIAŁ 4. Skutki zaskarżenia orzeczeń sądowych	106
1. Uwagi wstępne	106

2. Nadanie biegu środkowi zaskarżenia	106
3. Uwzględnienie i nieuwzględnienie środka zaskarżenia	107
4. Dewolutywność i suspensywność	108
5. Inne skutki	111

DZIAŁ II. APELACJA

ROZDZIAŁ 1. Istota i modele apelacji	119
1. Uwagi wstępne	119
2. Rozwój apelacji w polskim systemie prawnym	120
ROZDZIAŁ 2. Dopuszczalność wniesienia apelacji	134
1. Uwagi ogólne	134
2. Istnienie zaskarżonego orzeczenia	138
3. Rodzaje orzeczeń jako przedmiot zaskarżenia apelacyjnego	144
4. Podmioty uprawnione do złożenia apelacji	150
4.1. Uprawnienie stron do zaskarżenia orzeczenia w drodze apelacji	150
4.2. Uprawnienie innych podmiotów do złożenia apelacji	152
4.3. Interes prawny (<i>gravamen</i>)	155
ROZDZIAŁ 3. Wymagania formalne apelacji jako pisma procesowego (ogólne i szczególne)	163
ROZDZIAŁ 4. Zakres zaskarżenia apelacyjnego (oznaczenie zaskarżonego orzeczenia)	171
ROZDZIAŁ 5. Przedstawienie zarzutów apelacyjnych i ich uzasadnienie	174
1. Pojęcie zarzutów apelacyjnych	174
2. Klasyfikacja zarzutów apelacyjnych ze względu na błędy orzekania i błędy postępowania	183
3. Określenie (konkretyzacja) zarzutów w apelacji i ich uzasadnienie	196
4. Uzasadnienie zarzutów apelacyjnych	199
5. Zarzut naruszenia prawa materialnego	201
6. Zarzut naruszenia przepisów prawa procesowego	203
7. Zarzut nieważności postępowania	208
ROZDZIAŁ 6. Powołanie nowych faktów i dowodów	218
ROZDZIAŁ 7. Wnioski apelacyjne	221
ROZDZIAŁ 8. Termin do wniesienia apelacji	225
ROZDZIAŁ 9. Postępowanie sprawdzające. Odpowiedź na apelację	230
1. Postępowanie sprawdzające przed sądem I instancji	230
2. Przedstawienie akt sądowi II instancji oraz odpowiedź na apelację	236
3. Postępowanie sprawdzające przed sądem II instancji	240
ROZDZIAŁ 10. Rozpoznanie apelacji przez sąd II instancji	243
1. Uwagi ogólne	243
2. Skład sądu II instancji	246
3. Rozpoznanie apelacji na posiedzeniu niejawnym	246

4. Rozpoznanie apelacji na rozprawie	249
4.1. Wyznaczenie rozprawy	249
4.2. Przebieg rozprawy	251
5. Zakres rozpoznania sprawy przez sąd II instancji	255
5.1. Uwagi ogólne	255
5.2. Zakres przedmiotowy rozpoznania w postępowaniu apelacyjnym	256
5.3. Zmiana powództwa	269
5.4. Zakres podmiotowy postępowania apelacyjnego	274
5.5. Zakaz <i>reformationis in peius</i>	278
6. Kontrola postanowień sądu I instancji, które nie podlegały zaskarżeniu	281
7. Zakres postępowania dowodowego ze względu na określenie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia sprawy	287
7.1. <i>Ius novorum</i>	287
7.2. Podstawa faktyczna wyroku sądu II instancji i własne ustalenia tego sądu	301
ROZDZIAŁ 11. Orzeczenia sądu II instancji	320
1. Uwagi ogólne	320
2. Rodzaje rozstrzygnięć sądu II instancji	322
3. Oddalenie apelacji	323
4. Orzeczenie reformatoryjne	326
5. Uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania	331
5.1. Uwagi ogólne	331
5.2. Przyczyny orzeczenia kasatoryjnego sądu II instancji	332
5.2.1. Nieważność postępowania	332
5.2.2. Nerozpoznanie istoty sprawy	334
5.2.3. Konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości	344
5.3. Związanie oceną prawną	346
6. Procesowe sposoby zakończenia postępowania apelacyjnego	350
6.1. Odrzucenie pozwu	350
6.2. Umorzenie postępowania	352
6.3. Umorzenie postępowania apelacyjnego	354
ROZDZIAŁ 12. Przedstawianie zagadnień prawnych do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu	357
ROZDZIAŁ 13. Uzasadnianie i doręczanie orzeczeń sądu II instancji	363
1. Uzasadnianie orzeczeń	363
2. Doręczanie orzeczeń z uzasadnieniem	371
ROZDZIAŁ 14. Wstrzymanie wykonalności wyroków sądu II instancji	374
DZIAŁ III. ZAŻALENIE	
ROZDZIAŁ 1. Charakter zażalenia	387
1. Uwagi wstępne	387
2. Rodzaje zażaleń	388

3. Zażalenie jako środek odwoławczy	390
4. Zażalenie na tle apelacji	393
5. Przesyłanie zażalenia	396
ROZDZIAŁ 2. Dopuszczalność zażalenia	401
1. Uwagi wstępne	401
2. Zażalenie w postępowaniu procesowym	404
2.1. Postanowienia sądu I instancji kończące postępowanie w sprawie (zdanie wstępne art. 394 § 1 k.p.c.)	406
2.2. Zwrot pozwu, odmowa odrzucenia pozwu, przekazanie sprawy sądowi równorzędnemu lub niższemu albo podjęcie postępowania w innym trybie (art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c.)	410
2.3. Odmowa zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia oraz odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie (art. 394 § 1 pkt 2 k.p.c.)	416
2.4. Oddalenie opozycji przeciwko wstąpieniu interwenienta ubocznego oraz niedopuszczenie interwenienta do udziału w sprawie wskutek uwzględnienia opozycji (art. 394 § 1 pkt 3 k.p.c.)	418
2.5. Rygor natychmiastowej wykonalności (art. 394 § 1 pkt 4 k.p.c.)	419
2.6. Wstrzymanie wykonania prawomocnego orzeczenia do czasu rozstrzygnięcia skargi o wznowienie postępowania (art. 394 § 1 pkt 41 k.p.c.)	420
2.7. Stwierdzenie prawomocności orzeczenia (art. 394 § 1 pkt 42 k.p.c.)	420
2.8. Skazanie świadka, biegłego, strony, jej pełnomocnika oraz osoby trzeciej na grzywnę, zarządzenie przymusowego sprowadzenia i aresztowania świadka oraz odmowa zwolnienia świadka i biegłego od grzywny i świadka od przymusowego sprowadzenia (art. 394 § 1 pkt 5 k.p.c.)	421
2.9. Zawieszenie postępowania i odmowa podjęcia zawieszzonego postępowania (art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c.)	423
2.10. Odmowa uzasadnienia orzeczenia oraz jego doręczenia (art. 394 § 1 pkt 7 k.p.c.)	423
2.11. Sprostowanie lub wykładnia orzeczenia albo ich odmowa (art. 394 § 1 pkt 8 k.p.c.)	424
2.12. Zwrot kosztów, określenie zasad ponoszenia przez strony kosztów procesu, wymiar opłaty, zwrot opłaty lub zaliczki, obciążenie kosztami sądowymi, jeżeli strona nie składa środka zaskarżenia co do istoty sprawy, koszty przyznane w nakazie zapłaty oraz wynagrodzenie biegłego i należności świadka (art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c.)	425
2.13. Oddalenie wniosku o wyłączenie sędziego (art. 394 § 1 pkt 10 k.p.c.)	430
2.14. Zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem (art. 394 § 1 pkt 101 k.p.c.)	431
2.15. Odrzucenie zażalenia (art. 394 § 1 pkt 11 k.p.c.)	431
2.16. Odrzucenie skargi na orzeczenie referendarza sądowego (art. 394 § 1 pkt 12 k.p.c.)	432
3. Dopuszczalność zażalenia w innych postępowaniach	433
4. Dopuszczalność zażalenia na orzeczenia sądu II instancji	435

5. Zażalenie poziome	440
6. Zażalenie kasatoryjne	448
7. Zażalenie notarialne	455
8. Legitymacja do wniesienia zażalenia	458
ROZDZIAŁ 3. Wymagania formalne oraz termin do wniesienia zażalenia	462
1. Uwagi wstępne	462
2. Wymagania formalne	463
3. Termin do wniesienia zażalenia	469
ROZDZIAŁ 4. Postępowanie zażaleniowe	473
1. Uwagi wstępne	473
2. Postępowanie przed sądem I instancji	474
2.1. Wniesienie zażalenia	474
2.2. Postępowanie przed sądem a quo	475
2.3. Autoremedura	477
2.4. Wstrzymanie wykonania	480
3. Postępowanie przed sądem II instancji i Sądem Najwyższym	481
ROZDZIAŁ 5. Rozpoznanie zażalenia	485
1. Reformatoryjny czy kasatoryjny system rozpoznania	485
2. Uzupelnienie materiału dowodowego	488
3. Orzeczenie sądu rozpoznającego zażalenie	490
4. Rozpoznanie zażalenia poziomego	492
5. Rozpoznanie zażalenia kasatoryjnego	493
6. Przedstawienie zagadnienia prawnego – Sąd Najwyższy	496
ROZDZIAŁ 6. Inne zagadnienia procesowe	498
1. Kontrola postanowień niezaskarżalnych zażaleniem	498
2. Stosowanie analogii w zażaleniu	501
3. Możliwość uwzględnienia przesłanek procesowych	503
DZIAŁ IV. SKARGA NA ORZECZENIE REFERENDARZA SĄDOWEGO	
ROZDZIAŁ 1. Referendarz sądowy jako organ ochrony prawnej – status i kompetencje	512
1. Urząd referendarza sądowego w ujęciu historycznym	512
2. Pozycja referendarza sądowego w systemach innych państw	515
2.1. Austria	515
2.2. Niemcy	517
2.3. Francja	519
2.4. Hiszpania	520
2.5. Podsumowanie	521
3. Status ustrojowy referendarza sądowego w Polsce	523
4. Zakres kompetencyjny referendarza sądowego	531
ROZDZIAŁ 2. Ogólna charakterystyka skargi na orzeczenie referendarze sądowego	538
1. Geneza skargi	538

2. Miejsce skargi na orzeczenie referendarza sądowego w systemie zaskarżania	539
3. Podstawowe założenia konstrukcyjne skargi na orzeczenie referendarza sądowego	549
ROZDZIAŁ 3. Dopuszczalność skargi na orzeczenie referendarza sądowego	551
1. Uwagi wprowadzające	551
2. Istnienie zaskarżonego orzeczenia	551
3. Orzeczenia podlegające zaskarżeniu skargą na orzeczenie referendarza sądowego	568
3.1. Uwagi ogólne	568
3.2. Orzeczenia w postępowaniu procesowym i nieprocesowym	573
3.2.1. Orzeczenia co do istoty sprawy	573
3.2.2. Orzeczenia kończące postępowanie	575
3.2.3. Czynności, o których mowa w art. 394 § 1 pkt 1, 2, 42 i 5–9 k.p.c.	577
3.3. Orzeczenia w postępowaniu egzekucyjnym	589
4. Termin do wniesienia skargi na orzeczenie referendarza sądowego	589
5. Podmioty uprawnione do wniesienia skargi na orzeczenie referendarza sądowego	594
ROZDZIAŁ 4. Wymagania formalne skargi na orzeczenie referendarza sądowego	601
1. Uwagi ogólne	601
2. Skarga na orzeczenie referendarza sądowego jako kwalifikowane pismo procesowe (środek zaskarżenia)	602
3. Skutki niedopełnienia wymagań formalnych skarg na orzeczenie referendarza sądowego	612
ROZDZIAŁ 5. Postępowanie wywołane wniesieniem skargi na orzeczenie referendarza sądowego	615
1. Uwagi ogólne	615
2. Postępowanie wstępne	615
3. Postępowanie mające na celu rozpoznanie skargi na orzeczenie referendarza sądowego	623
3.1. Cel postępowania	623
3.2. Skutki wniesienia skargi	624
ROZDZIAŁ 6. Rozpoznanie skargi na orzeczenie referendarza sądowego	628
1. Sąd i forum rozpoznania skargi na orzeczenie referendarza sądowego	628
2. Sposoby rozpoznawania skargi na orzeczenie referendarza sądowego	630
2.1. Pierwszoinstancyjny sposób rozpoznawania skargi ze skutkiem anulacyjnym	630
2.2. Pierwszoinstancyjny sposób rozpoznawania skargi niewywołującej skutku anulacyjnego	631
2.3. Drugoinstancyjny sposób rozpoznawania skargi	633
3. Orzeczenie sądu rozpoznającego skargę na orzeczenie referendarza sądowego ...	639
3.1. Uwagi ogólne	639

3.2. Orzeczenia wydawane w wyniku rozpoznania skargi mającej charakter anulacyjny	640
3.3. Orzeczenia wydawane w wyniku rozpoznania skargi przez sąd orzekający jako sąd II instancji	642
3.4. Orzeczenia wydawane w wyniku Rozpoznania skargi na orzeczenia rozstrzygające co do istoty (art. 5181 § 3 i 3a k.p.c.)	645
4. Charakter prawny orzeczeń sądu	650
DZIAŁ V. INNE ŚRODKI ZASKARŻENIA	
ROZDZIAŁ 1. Uwagi wstępne	658
ROZDZIAŁ 2. Sprzeciw od wyroku zaocznego	664
1. Ogólna charakterystyka sprzeciwu od wyroku zaocznego	664
2. Dopuszczalność sprzeciwu	664
3. Skutki prawne wniesienia sprzeciwu	680
ROZDZIAŁ 3. Zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym	682
1. Ogólna charakterystyka zarzutów	682
2. Dopuszczalność zarzutów od nakazu zapłaty	685
3. Skutki prawne wniesienia zarzutów	699
ROZDZIAŁ 4. Sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym	702
1. Ogólna charakterystyka sprzeciwu	702
2. Dopuszczalność sprzeciwu	706
3. Skutki prawne wniesienia sprzeciwu	718
ROZDZIAŁ 5. Sprzeciw od nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym	719
1. Ogólna charakterystyka sprzeciwu	719
2. Dopuszczalność sprzeciwu od nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym	721
3. Skutki prawne wniesienia sprzeciwu	728
ROZDZIAŁ 6. Sprzeciw od nakazu zapłaty w europejskim postępowaniu nakazowym	729
1. Ogólna charakterystyka sprzeciwu	729
2. Dopuszczalność sprzeciwu od nakazu zapłaty w europejskim postępowaniu nakazowym	733
3. Skutki prawne wniesienia sprzeciwu	739
ROZDZIAŁ 7. Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego	741
1. Ogólna charakterystyka skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	741
2. Dopuszczalność skargi	748
3. Skutki wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego	758
Bibliografia	761
Skorowidz przedmiotowy	825

TOM III część 2 (skrócony spis)

Wykaz skrótów	861
Dział VI. Skarga kasacyjna	875
Dział VII. Skarga o wznowienie postępowania	1087
Dział VIII. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1525
Dział IX. Wniosek o unieważnienie orzeczenia	1635
Dział X. Skarga na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki	1751
Bibliografia	1855
Skorowidz przedmiotowy	1919

WYKAZ SKRÓTÓW

I. Akty prawne

- AGO
austriacki k.p.c.
BGB
francuski k.p.c.
JN
k.c.
- Konstytucja RP
- Konwencja o ochronie praw
człowieka, EKPCz
- k.p.a.
- k.p.c.
- k.p.c. z 1930 r.
- k.p.k.
- k.p.n.
- k.r.o.
- k.z.
- niemiecki k.p.c.
pr.not.
- p.o.p.c. z 1950 r.
- Allgemeine Gerichtsordnung z 1781 r. (Austria)
 - austriacki Kodeks postępowania cywilnego
 - Kodeks cywilny niemiecki
 - nouveau Code de procédure civile
 - Norma Jurysdykcyjna
 - ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
 - Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
 - Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
 - ustawa z 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 267)
 - ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)
 - rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (uwaga: przepisy przywoływane w brzmieniu tekstu jedn. Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934 ze zm.; jeśli przywoływane przepisy są w brzmieniu tekstu jedn. Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 ze zm., jest to wyraźnie zaznaczone w tekście)
 - ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
 - dekret z 18 lipca 1945 r. – Kodeks postępowania niespornego (Dz.U. Nr 27, poz. 169 ze zm.)
 - ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 59)
 - rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27 października 1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.)
 - niemiecki Kodeks postępowania cywilnego
 - ustawa z 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1158 ze zm.)
 - ustawa z 18 lipca 1950 r. – Przepisy ogólne prawa cywilnego (Dz.U. Nr 34, poz. 311 ze zm.)

- p.p.s.a. – ustawa z 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 270 ze zm.)
- p.u.n. – ustawa z 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 1112 ze zm.)
- p.u.s.a. – ustawa z 25 lipca 2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (tekst jedn. Dz.U. z 2002 r. Nr 153, poz. 1269 ze zm.)
- p.u.s.p. – ustawa z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 427)
- p.u.s.p. z 1928 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 1964 r. Nr 6, poz. 40 ze zm.)
- p.u.s.p. z 1985 r. – ustawa z 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.)
- reg. sąd. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. Nr 38, poz. 249 ze zm.)
- reg.SN – uchwała Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Sądu Najwyższego z 1 grudnia 2003 r. w sprawie regulaminu Sądu Najwyższego (M.P. Nr 57, poz. 898 ze zm.)
- regulamin Trybunału Praw Człowieka – regulamin Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284/1; dostępny na stronie <http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/o-trybunale/> – stan na dzień 10 kwietnia 2013 r.)
- rozporządzenie nr 4/2009 – rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (Dz.Urz. UE 2009 L 7/1 ze zm.)
- rozporządzenie nr 861/2007 – rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 lipca 2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń (Dz.Urz. UE 2007 L 199/1)
- rozporządzenie nr 1896/2006 – rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12 grudnia 2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz.Urz. UE 2006 L 399/1 ze zm.)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana Dz.Urz. UE 2010 C 83/1)
- TWE – Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (tekst skonsolidowany Dz.Urz. UE 2006 C 321 E/37)
- u.d.p.g. – ustawa z 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym (Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 44)
- u.KRS – ustawa z 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn. Dz.U. z 2007 r. Nr 168, poz. 1186 ze zm.)
- u.k.s.c. – ustawa z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. z 2010 r. Nr 90, poz. 594 ze zm.)
- u.k.s.e. – ustawa z 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 237, poz. 1376 ze zm.)

u.p.c.	– ustawa postępowania sądowego cywilnego z 20 listopada 1864 r. (tom XVI, część I Zводу praw)
u.prok.	– ustawa z 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 ze zm.)
u.rej.z.	– ustawa z 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (tekst jedn. Dz.U. z 2009 r. Nr 67, poz. 569 ze zm.)
u.s.p.p., ustawa o skardze na przewlekłość postępowania	– ustawa z 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz.U. Nr 179, poz. 1843 ze zm.)
ustawa migracyjna	– ustawa z 14 lutego 2003 r. o przenoszeniu treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (Dz.U. Nr 42, poz. 363)
ustawa o SN	– ustawa z 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.)
ustawa o TK	– ustawy z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. Nr 102, poz. 643 ze zm.)
WGO	– Westgalizische Gerichtsordnung z 1797 r. (Austria)

II. Czasopisma i publikatory

ADR	– „ADR. Arbitraż i Mediacja”
AUL	– „Acta Universitatis Lodziensis”
AUWr	– „Acta Universitatis Wratislaviensis”
Biul. SN	– „Biuletyn Sądu Najwyższego”
BMS	– „Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości”
CBOSA	– Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych
DPP	– „Demokratyczny Przegląd Prawniczy”
Dz. Praw	– Dziennik Praw Państwa Polskiego (1918–1919)
Dz.U.	– Dziennik Ustaw
Dz.Urz. UE	– Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej (od 1 lutego 2003 r.)
Dz.Urz. WE	– Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich (do 31 stycznia 2003 r.)
ECHR	– European Court of Human Rights (zbiór orzeczeń)
EP	– „Edukacja Prawnicza”
EPS	– „Europejski Przegląd Sądowy”
ETPCz	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
EuR	– „Europarecht”
EuZW	– „Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht”
GS	– „Gazeta Sądowa”
GSP	– „Gdańskie Studia Prawnicze”
GSW	– „Gazeta Sądowa Warszawska”
IC	– „Izba Cywilna. Biuletyn Sądu Najwyższego”
ILM	– „International Legal Materials”
JuS	– „Juristische Schulung”
KPP	– „Kwartalnik Prawa Prywatnego”
KSP	– „Krakowskie Studia Prawnicze”
KZS	– „Krakowskie Zeszyty Sądowe”

Legalis	– system informacji prawnej C.H. Beck
Lex	– system informacji prawnej Wolters Kluwer
LexisNexis	– Lexis.pl – Serwis Prawniczy LexisNexis Polska
MoP	– „Monitor Prawniczy”
M.P.	– „Monitor Polski”
NP	– „Nowe Prawo”
NPC	– „Nowy Proces Cywilny”
NPN	– „Nowy Przegląd Notarialny”
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	– Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1994 r.)
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna (od 1995 r.)
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (od 2003 r.)
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Zeszyt Dodatkowy
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna i Wojskowa
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna oraz Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1963 r. do 1994 r.)
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Biuletyn Prokuratury Generalnej
OSP	– „Orzecznictwo Sądów Polskich”
OSPiKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy”
OTK-A	– „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Zbiór Urzędowy. Seria A”
OTK-B	– „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Zbiór Urzędowy. Seria B”
Pal.	– „Palestra”
PE	– „Problemy Egzekucji”
PES	– „Problemy Egzekucji Sądowej”
PiM	– „Prawo i Medycyna”
PiP	– „Państwo i Prawo”
PiŻ	– „Prawo i Życie”
PN	– „Przegląd Notarialny”
PPC	– „Polski Proces Cywilny”
PPE	– „Przegląd Prawa Egzekucyjnego”
PPH	– „Przegląd Prawa Handlowego”
PPiA	– „Przegląd Prawa i Administracji”
PPP	– „Przegląd Prawa Publicznego”
Pr.Bank.	– „Prawo Bankowe”
Prok. i Pr.	– „Prokuratura i Prawo”
Pr.Spółek	– „Prawo Spółek”
PS	– „Przegląd Sądowy”
PUG	– „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego”
PWS	– „Problemy Wymiaru Sprawiedliwości”
Rej.	– „Rejent”
RPEiS	– „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”
R.Pr.	– „Radca Prawny”
SC	– „Studia Cywilistyczne”

SI	– „Studia Iuridica”
SPE	– „Studia Prawno-Ekonomiczne”
ST	– „Samorząd Terytorialny”
St.Praw.	– „Studia Prawnicze”
TPP	– „Transformacje Prawa Prywatnego”
Zb.Orz.	– „Zbiór Orzeczeń”
ZfRV	– „Zeitschrift für Europarecht, Internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung”
ZNASW	– „Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych”
ZNIBPS	– „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego”
ZNSA	– „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego”
ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”
ZNUŁ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego”
ZNUMK	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika”
ZZP	– „Zeitschrift für Zivilprozess”

III. Inne

ETPCz	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
MTS	– Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości
NZ	– Narody Zjednoczone
OGH	– Oberster Gerichtshof (austriacki Sąd Najwyższy)
SA	– Sąd Apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny

IV. Wykaz bibliografii skróconej

SYSTEMY

<i>System</i> , t. II, red. Z. Resich	S. Dalka, T. Ereciński, M. Jędrzejewska, K. Korzan, T. Misiuk, K. Piasecki, Z. Resich, W. Siedlecki, A. Zieliński, <i>System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji</i> , red. naczelny W. Berutowicz, red. tomu Z. Resich, Ossolineum 1987
<i>System</i> , t. III, red. W. Siedlecki	S. Hanausek, A. Miączyński, M. Sawczuk, W. Siedlecki, <i>System prawa procesowego cywilnego. Tom III. Zaskarżanie orzeczeń sądowych</i> , red. naczelny W. Berutowicz, red. W. Siedlecki, Ossolineum 1986
<i>System prawa cywilnego</i> , t. I, red. S. Grzybowski	B. Gawlik, S. Grzybowski, J. Ignatowicz, B. Lewaszkiwicz-Petrykowska, Z. Radwański, <i>System prawa cywilnego. Tom I. Część ogólna</i> , red. nac. W. Czachórski, red. tomu S. Grzybowski, Ossolineum 1974
<i>System prawa cywilnego</i> , t. III, red. Z. Radwański	S. Grzybowski, T. Dybowski, E. Łętowska, Z. Radwański, A. Ohanowicz, W. Czachórski, J. Dąbrowa, K. Gandor, <i>System prawa cywilnego</i> , red. nac. W. Czachórski, t. III, cz. 1, <i>Prawo zobowiązań – część ogólna</i> , red. tomu Z. Radwański, Ossolineum 1981

- System prawa cywilnego*, t. IV, red. J.St. Piątowski
- System PA*, t. 1, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel
- System PA*, t. 9, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel
- System PA*, t. 12, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel
- System PP*, t. 1, red. M. Safjan
- System PP*, t. 2, red. Z. Radwański, 2002; 2008
- System PP*, t. 6, red. A. Olejniczak
- System PP*, t. 8, red. J. Panowicz-Lipska
- System PP*, t. 10, red. B. Kordasiewicz
- System PP*, t. 12, red. T. Smyczyński
- J.St. Piątowski, S. Wójcik, J. Kosik, E. Drozd, *System prawa cywilnego*, red. nac. W. Czachórski, t. IV, *Prawo spadkowe*, red. tomu J.St. Piątowski, Ossolineum 1986
- Z. Duniewska, R. Hauser, M. Jaśkowska, M. Matczak, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, *System Prawa Administracyjnego. Tom 1. Instytucje prawa administracyjnego*, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2010
- B. Adamiak, J. Borkowski, A. Skoczylas, *System Prawa Administracyjnego. Tom 9. Prawo procesowe administracyjne*, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2010
- E. Bagińska, J. Parchomiuk, *System Prawa Administracyjnego. Tom 12. Odpowiedzialność odszkodowawcza w administracji*, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2010
- Z. Banaszczyk, J. Frąckowiak, L. Górnicki, W.J. Katner, E. Łętowska, T. Pajor, M. Pazdan, T. Pietrzykowski, M. Pyziak-Szafnicka, Z. Radwański, W. Rozwadowski, M. Safjan, M. Zieliński, *System Prawa Prywatnego. Tom 1. Prawo cywilne – część ogólna*, red. nac. Z. Radwański, red. tomu M. Safjan, wyd. 1, Warszawa 2007; wyd. 2, Warszawa 2012
- E. Drozd, B. Kordasiewicz, M. Pazdan, Z. Radwański, A. Zieliński, *System Prawa Prywatnego. Tom 2: Prawo cywilne – część ogólna*, red. nac. i red. tomu Z. Radwański, Warszawa 2002; Warszawa 2008
- Z. Banaszczyk, A. Brzozowski, M. Jagielska, M. Kaliński, P. Machnikowski, P. Mostowik, M. Pyziak-Szafnicka, A. Śmieja, K. Zawada, F. Zoll, *System Prawa Prywatnego. Tom 6. Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. nac. Z. Radwański, red. tomu A. Olejniczak, Warszawa 2009
- R. Budzinowski, A. Janiak, A. Koch, A. Lichorowicz, M. Olechowski, M. Orlicki, J. Panowicz-Lipska, J. Poczobut, M. Pyziak-Szafnicka, W. Pyziół, Z. Radwański, K. Zawada, J. Pisuliński, A. Suchoń, *System Prawa Prywatnego. Tom 8. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. nac. Z. Radwański, red. tomu J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2004
- A. Doliwa, A. Kawałko, B. Kordasiewicz, J. Kremis, H. Witczak, F. Zoll, M. Kłos, J. Wierciński, J.St. Piątowski, E. Skowrońska-Bocian, S. Wójcik, *System Prawa Prywatnego. Tom 10. Prawo spadkowe*, red. nac. Z. Radwański, red. tomu B. Kordasiewicz, Warszawa 2009
- M. Andrzejewski, E. Holewińska-Łapińska, T. Smyczyński, W. Stojanowska, J. Strzebinczyk, *System Prawa Prywatnego. Tom 12. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. tomu T. Smyczyński, Warszawa 2011

- System PH*, t. 7, red.
T. Wiśniewski
- System PH*, t. 8, red.
A. Szumański
- E. Waśkowski, *System*
- G. Bieniek, E. Marszałkowska-Krześ, P. Pogonowski, T. Wiśniewski, *System Prawa Handlowego. Tom 7. Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, red. serii S. Włodyka, red. tomu T. Wiśniewski, Warszawa 2007
- M. Hauser-Morel, A. Kąkolecki, M.H. Koziński, M. Łaszczuk, P. Nowaczyk, S. Pieckowski, P. Pietkiewicz, J. Poczobut, P. Podrecki, M. Porzycki, J. Szpara, A. Szumański, M. Tomaszewski, A. Wach, A.W. Wiśniewski, T. Wiśniewski, G. Wujek, *System Prawa Handlowego. Tom 8. Arbitraż handlowy*, red. serii S. Włodyka, red. tomu A. Szumański, Warszawa 2010
- E. Waśkowski, *System procesu cywilnego*, Wilno 1932
- KOMENTARZE DO KODEKSU POSTĘPOWANIA CYWILNEGO
- A. Akerberg, *Środki odwoławcze*
- M. Allerhand, *Kodeks*
- M. Allerhand, *Kodeks. Część druga*
- H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks*, t. I
- H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks*, t. II
- H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks*, t. III
- H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks*, t. IV
- H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks*, t. V
- T. Ereciński (red.), *Komentarz*, t. 1, 1997
- A. Akerberg, *Środki odwoławcze. Komentarz do art. 393–441 kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 1933
- M. Allerhand, *Kodeks postępowania cywilnego*, Lwów 1932
- M. Allerhand, *Kodeks postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające*, Lwów 1933
- H. Dolecki, I. Gromska-Szuster, A. Jakubecki, J. Klimkowicz, K. Knoppek, G. Misiurek, P. Pogonowski, T. Zembrzusi, T. Żyznowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2011
- J. Iwulski, G. Jędrejek, I. Koper, G. Misiurek, P. Pogonowski, T. Wiśniewski, D. Zawistowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367–505³⁷*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2010
- H. Ciepla, H. Dolecki, T. Domińczyk, A. Góra-Błaszczkowska, A. Górski, A. Jakubecki, I. Koper, G. Misiurek, Z. Strus, T. Żyznowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Artykuły 506–729*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2011
- H. Ciepla, D. Zawistowski, T. Żyznowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom IV. Artykuły 730–1088*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2011
- A. Hrycaj, A. Jakubecki, P. Rylski P., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Artykuły 1096–1217*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2012
- T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, red. T. Ereciński, t. 1, Warszawa 1997

- T. Ereciński (red.), *Komentarz*, t. 2, 2002
- T. Ereciński (red.), *Komentarz*, t. 2, 2004
- T. Ereciński (red.), *Komentarz*, t. 2, 2007
- T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. I, 2012
- T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. II, 2012
- T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. III, 2012
- T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. IV, 2012
- T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. V, 2012
- S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks*, cz. 1
- S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks*, cz. 2
- A. Jakubecki (red.), *Kodeks*, 2012
- J. Jankowski (red.), *Kodeks. Komentarz do artykułów 758–1088*
- T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, red. T. Ereciński, cz. I, t. 2, Warszawa 2002
- T. Ereciński, J. Gudowski, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, t. 2, Warszawa 2004
- T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze. Część druga. Postępowanie zabezpieczające rozpoznawcze*, t. 2, red. T. Ereciński, Warszawa 2007
- T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, K. Weitz, P. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, t. I, red. T. Ereciński, Warszawa 2012
- T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, K. Weitz, P. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, t. II, red. T. Ereciński, Warszawa 2012
- T. Ereciński, J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, t. III, red. T. Ereciński, Warszawa 2012
- H. Pietrzkowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*, t. IV, red. T. Ereciński, Warszawa 2012
- T. Ereciński, J. Ciszewski, K. Weitz, P. Grzegorzcyk, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, tom V, Warszawa 2012
- S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks postępowania cywilnego*, cz. 1, Kraków, b.r.w.
- Gołąb S., Wusatowski Z., *Kodeks postępowania cywilnego. Część druga. Postępowanie egzekucyjne i zabezpieczające*, Kraków 1933
- J. Bodio, T. Demendecki, A. Jakubecki, O. Marcewicz, P. Telenga, M.P. Wójcik, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2012
- A. Barańska, J. Jankowski, S. Cieślak, M. Krakowski, M. Muliński, M. Rośniak-Marczuk, A. Wiśniewski, K. Golinowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie egzekucyjne. Komentarz do artykułów 758–1088*, red. J. Jankowski, Warszawa 2011

- J. Jodłowski, K. Piasecki (red.), *Kodeks*, t. 1
T. Ereciński, M. Jędrzejewska, J. Jodłowski, J. Krajewski, Z. Krzeziński, K. Piasecki, J. Pietrzykowski, E. Wengerek, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, t. 1, Warszawa 1989
- J. Jodłowski, K. Piasecki (red.), *Kodeks*, t. 2
T. Ereciński, M. Jędrzejewska, J. Jodłowski, J. Krajewski, Z. Krzeziński, K. Piasecki, J. Pietrzykowski, E. Wengerek, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, t. 2, Warszawa 1989
- J. Jodłowski, K. Piasecki (red.), *Kodeks*, t. 3
T. Ereciński, M. Jędrzejewska, J. Jodłowski, J. Krajewski, Z. Krzeziński, K. Piasecki, J. Pietrzykowski, E. Wengerek, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, red. J. Jodłowski, K. Piasecki, t. 3, Warszawa 1989
- Ś. Kruszelnicki, *Kodeks*
Ś. Kruszelnicki, *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem. Część I. Art. 1–507*, Poznań 1938
- J.J. Litauer, *Kodeks*
J.J. Litauer, *Kodeks postępowania niespornego. Księga I. Część ogólna oraz przepisy szczegółowe jednolitego postępowania niespornego*, Łódź 1946
- J.J. Litauer, *Komentarz*
J.J. Litauer, *Komentarz do procedury cywilnej*, Warszawa 1933
- M. Manowska (red.), *Kodeks*, t. 1
A. Adamczuk, M. Manowska, P. Pruś, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1 (art. 1–505³⁷), red. M. Manowska, Warszawa 2011
- M. Manowska (red.), *Kodeks*, t. 2
A. Adamczuk, M. Manowska, P. Pruś, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2 (art. 506–1217), red. M. Manowska, Warszawa 2011
- L. Peiper, *Komentarz*, t. 2
L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego (część pierwsza)*, t. 2, Kraków 1934
- K. Piasecki (red.), *Kodeks*, t. I, 2006
A. Barańska, G. Bieniek, J. Brol, H. Ciepła, B. Czech, S. Dalka, S. Dmowski, J. Jagieła, J. Jankowski, K. Kołakowski, A. Marciniak, K. Piasecki, J. Pietrzykowski, K. Pietrzykowski, J. Rodziewicz, M. Sychowicz, Z. Świeboda, T. Żyznowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do art. 1–505¹⁴*, red. K. Piasecki, Warszawa 2006
- K. Piasecki (red.), *Kodeks*, t. II, 2006
K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do artykułów 506–1088*, Warszawa 2006
- K. Piasecki (red.), *Kodeks*, t. III, 2007
K. Piasecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz do artykułów 1096–1217 k.p.c. oraz aktów prawnych UE regulujących międzynarodowe postępowanie cywilne*, red. K. Piasecki, Warszawa 2007

- K. Piasecki (red.), *Kodeks*, t. I, 2010
- K. Piasecki (red.), *Kodeks*, t. II, 2010
- W. Piasecki, J. Korzonek, *Kodeks*
- K. Piasecki, A. Marciniak (red.), *Kodeks*, t. III
- Z. Resich, W. Siedlecki (red.), *Kodeks*
- Z. Resich, W. Siedlecki (red.), *Kodeks*, t. I, 1975
- Z. Resich, W. Siedlecki (red.), *Kodeks*, t. II, 1976
- M. Richter, *Kodeks*
- M. Uliasz, *Kodeks*, t. I
- M. Uliasz, *Kodeks*, t. II
- M. Uliasz, *Kodeks*, 2008
- A. Zieliński (red.), *Kodeks*, wyd. 3, 2008; wyd. 4, 2010; wyd. 5, 2011; wyd. 6, 2012
- G. Bieniek, H. Ciepła, B. Czech, S. Dalka, S. Dmowski, K. Kołakowski, A. Marciniak, K. Piasecki, J. Rodziejcz, M. Sychowicz, *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do artykułów 1–366*, red. K. Piasecki, Warszawa 2010
- G. Bieniek, J. Brol, H. Ciepła, J. Jankowski, K. Kołakowski, R. Kulski, A. Marciniak, K. Piasecki, T. Żyznowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 367–505³⁷. Tom II*, red. K. Piasecki, Warszawa 2010
- W. Piasecki, J. Korzonek, *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, Miejsce Piastowe 1931
- B. Czech, J. Jagieła, R. Kulski, I. Kunicki, A. Marciniak, K. Markiewicz, M. Michalska-Marciniak, K. Piasecki, J. Pietrzykowski, K. Pietrzykowski, M. Sychowicz, T. Żyznowski, *Kodeks postępowania cywilnego*, t. III, *Postępowanie nieprocesowe, w razie zaginięcia lub zniszczenia akt, zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz do artykułów 506–1088*, red. K. Piasecki, A. Marciniak, Warszawa 2012
- B. Dobrzański, M. Lisiewski, Z. Resich, W. Siedlecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. Z. Resich, W. Siedlecki, Warszawa 1969
- B. Dobrzański, M. Lisiewski, Z. Resich, W. Siedlecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. Z. Resich i W. Siedlecki, t. I, Warszawa 1975
- B. Dobrzański, M. Lisiewski, Z. Resich, W. Siedlecki, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. Z. Resich i W. Siedlecki, t. I, Warszawa 1976
- M. Richter, *Kodeks postępowania cywilnego*, Przemyśl, Warszawa, b.r.w.
- Uliasz M., *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do artykułów 1–505¹⁴*, Warszawa 2007
- M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 506–1217*, Warszawa 2007
- M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008
- A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, wyd. 3, Warszawa 2008; wyd. 4, Warszawa 2010; wyd. 5, Warszawa 2011; wyd. 6, Warszawa 2012

PODRĘCZNIKI, MONOGRAFIE, NIEKTÓRE KOMENTARZE DO INNYCH USTAW

- B. Adamiak, J. Borkowski, *K.P.A.*
W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne*
W. Broniewicz, *Postępowanie*, 1999; 2005; 2008
H. Dolecki, *Postępowanie. Zarys wykładu*, 2005; 2007; 2011
L. Garlicki (red.), *Konstytucja RP*
E. Gniewek (red.), *Komentarz*, 2008
W. Godlewski, *Austriackie prawo procesowe cywilne*
K. Gonera, *Ustawa o kosztach*
J. Gudowski (red.), *Prawo o ustroju*
A. Jakubecki, F. Zedler F., *Prawo upadłościowe*
J. Jodłowski (red.), *Wstęp*
J. Jodłowski, Z. Resich, *Postępowanie cywilne*
J. Jodłowski i in., *Postępowanie cywilne*
J. Jodłowski, W. Siedlecki, *Postępowanie. Część ogólna*
K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*
J. Krajewski, *Postępowanie nieprocesowe*
W. Maciejko, M. Rojewski, P. Zaborniak, *Zarys metodyki pracy referendarza sądowego*
B. Adamiak, J. Borkowski, *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz*, Warszawa 2012
W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1984
W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1999; Warszawa 2005; Warszawa 2008
H. Dolecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2005; Warszawa 2006; Warszawa 2007; Warszawa 2011
K. Działocha, L. Garlicki, P. Sarnecki, W. Sokolewicz, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. I–V, red. L. Garlicki, Warszawa 1999–2007
B. Burian, A. Cisek, W. Dubis, E. Gniewek, J. Gołaczyński, J. Jezioro, J. Kremis, P. Machnikowski, J. Nadler, J. Strzebińczyk, K. Zagrobelny, *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Warszawa 2008
W. Godlewski, *Austriackie prawo procesowe cywilne*, Lwów 1900
K. Gonera, *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz*, Warszawa 2012
T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, red. J. Gudowski, Warszawa 2009
A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010
W. Berutowicz, J. Jodłowski, W. Siedlecki, S. Włodyka, E. Wengerek, *Wstęp do systemu prawa procesowego cywilnego. Zbiór studiów*, red. J. Jodłowski, Ossolineum 1974
J. Jodłowski, Z. Resich, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 1987
J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2009
J. Jodłowski, W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1958
K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004
J. Krajewski, *Postępowanie nieprocesowe*, Toruń 1973
W. Maciejko, M. Rojewski, P. Zaborniak, *Zarys metodyki pracy referendarza sądowego*, Warszawa 2009

- E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2008; Warszawa 2011
- H. Mądrzak, E. Marszałkowska-Krześ, *Postępowanie cywilne*, 2003
- H. Mądrzak, D. Krupa, E. Marszałkowska-Krześ, *Postępowanie cywilne*, 2001
- W. Miszewski, *Proces. Część pierwsza*
- W. Miszewski, *Proces. Część druga*
- Orzecznictwo powojenne, opr. W. Świącicki
- K. Piasecki, *Postępowanie sporne*
- H. Pietrkowski, *Metodyka*, 2007; 2012
- J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Czynności sądowe*
- Polska procedura*, t. I
- Polska procedura*, t. II
- W. Siedlecki, *Postępowanie. Część szczegółowa*
- W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne w zarysie*
- W. Siedlecki, *Zarys*
- W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie. Zarys*
- W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie nieprocesowe*
- M. Waligórski, *Dynamika*
- M. Waligórski, *Funkcja*
- E. Waśkowski, *Podręcznik*
- Postępowanie cywilne*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2008; Warszawa 2011
- H. Mądrzak, E. Marszałkowska-Krześ, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2003
- H. Mądrzak, D. Krupa, E. Marszałkowska-Krześ, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2001
- W. Miszewski, *Proces cywilny w zarysie. Część pierwsza*, Warszawa–Łódź 1946
- W. Miszewski, *Proces cywilny w zarysie. Część druga*, Łódź 1948
- Orzecznictwo powojenne Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych*, opr. W. Świącicki, Łódź 1948
- K. Piasecki, *Postępowanie sporne rozpoznawcze*, Warszawa 2004
- H. Pietrkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2007; Warszawa 2012
- J. Policzekiewicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Czynności sądowe w sprawach cywilnych. Wzory i komentarz*, Warszawa 1959
- Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem, przedruk wyczerpanych druków z r. 1921 i 1923*, t. I, Warszawa 1928
- Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem, przedruk wyczerpanych druków z r. 1921 i 1923*, t. II, Warszawa 1928
- W. Siedlecki W., *Postępowanie cywilne. Część szczegółowa*, Warszawa 1959
- W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1972
- W. Siedlecki, *Zarys postępowania cywilnego*, Warszawa 1968
- W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2000; Warszawa 2003; Warszawa 2004
- W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2001
- M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Dynamika procesu (postępowanie)*, Warszawa 1948
- M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947
- E. Waśkowski, *Podręcznik procesu cywilnego*, Wilno 1932

- E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne*
E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978
- T. Wiśniewski, *Przebieg procesu*
T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2009

KSIĘGI

- Księga ku czci W. Berutowicza – Zbiór rozpraw z zakresu postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Włodzimierza Berutowicza*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, Wrocław 1990, Prawo CLXX
- Księga Profesora Z. Brodeckiego – Księga Jubileuszowa Profesora Zdzisława Brodeckiego*, red. W. Adamczak, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2011, t. 25
- Księga ku czci W. Broniewicza – Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza*, red. A. Marciniak, Łódź 1998
- Księga Profesora S. Dalki – Księga pamiątkowa Profesora Sławomira Dalki*, red. Z. Szczurek, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2011, t. XXVI
- Księga ku czci Profesora T. Dybowskiego – Z zagadnień współczesnego prawa cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tomasza Dybowskiego*, red. J. Błaszczński, J. Rajski, M. Safjan, E. Skowrońska, SI 1994, nr 21
- Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego*, t. I i II – *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, red. J. Gudowski i K. Weitz, Warszawa 2011
- Księga ku czci prof. N. Gajl – Konstytucja, ustrój, system finansowy państwa. Księga pamiątkowa ku czci prof. Natalii Gajl*, red. T. Dębowska-Romanowska, A. Jankiewicz, Warszawa 1999
- Księga ku czci E. Gniewka – Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Edwarda Gniewka*, red. J. Gołaczyński, P. Machnikowski, Warszawa 2010
- Księga ku czci K. Grzybowskiego – Księga pamiątkowa ku czci Konstantego Grzybowskiego*, red. J. Lewandowska, Kraków 1971
- Księga Profesora J. Jaskierni – Państwo i prawo wobec współczesnych wyzwań. Zagadnienia prawa konstytucyjnego. Księga jubileuszowa Profesora Jerzego Jaskierni*, red. R.M. Czarny, K. Spryszak, Toruń 2012
- Księga ku czci Profesora J. Jodłowskiego – Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, red. E. Łętowska, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989
- Księga Profesora J. Kosika – Prace z prawa cywilnego. Dla uczczenia pamięci Profesora Jana Kosika*, red. P. Machnikowski, Wrocław 2009
- Księga ofiarowana Profesorowi J. Nowackiemu – Rozważania o państwie i prawie. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Józefowi Nowackiemu*, red. A. Lityński, Z. Tobor, L. Tyszkiewicz, Katowice 1993
- Księga Profesora M. Pazdana – Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, red. L. Ogiegło, W. Popiołek i M. Szpunar, Kraków 2005
- Księga ku czci Sędziego J. Pietrzykowskiego – Prace z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Janusza Pietrzykowskiego*, red. Z. Banaszczyk, Warszawa 2000
- Księga dla uczczenia 70. Rocznicy urodzin Profesora E. Piontka – Współczesne wyzwania europejskiej przestrzeni prawnej. Księga pamiątkowa dla uczczenia 70. urodzin Profesora Eugeniusza Piontka*, red. A. Łazowski, R. Ostrihansky, Kraków 2005
- Księga dla uczczenia pracy naukowej K. Przybyłowskiego – Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Kazimierza Przybyłowskiego*, red. W. Osuchowski, M. Sośniak, B. Walaszek, Kraków–Warszawa 1964

- Księga ku czci Z. Resicha – Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, red. M. Jędrzejewska, T. Ereciński, Warszawa 1985
- Księga ku czci Sędziego S. Rudnickiego – Ars et usus. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Stanisława Rudnickiego*, Warszawa 2005
- Księga prof. W. Sanetry – Księga pamiątkowa prof. W. Sanetry*, red. B. Cudowski, J. Iwulski (w druku)
- Księga Profesora M. Sawczuka – Jus et remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka*, red. A. Jakubecki, J.A. Strzępka, Warszawa 2010
- Księga Prof. T. Smolińskiego – Wokół konstytucji i zdrowego rozsądku. Circum constitutionem rationemque sanam. Prace dedykowane Profesorowi Tadeuszowi Smolińskiemu*, red. J. Ciapała, A. Rost, Szczecin–Jarocin 2011
- Księga dedykowana Profesorowi S. Sołtysińskiemu – Prawo prywatne czasu przemian. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtysińskiemu*, red. A. Nowicka, Poznań 2005
- Księga ku czci K. Stefki – Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa–Wrocław 1967
- Księga dedykowana doktorowi habilitowanemu T. Szurskiemu – Międzynarodowy i krajowy arbitraż handlowy u progu XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana doktorowi habilitowanemu Tadeuszowi Szurskiemu*, red. P. Nowaczyk, S. Pieckowski, J. Poczobut, A. Szumański, A. Tynel, Warszawa 2008
- Księga ku czci Profesora J. Trzcińskiego – Ratio est anima legis. Księga jubileuszowa ku czci Profesora Janusza Trzcińskiego*, red. J. Góral, R. Hauser, J. Repel, M. Zirk-Sadowski, Warszawa 2007
- Księga Profesora W. Uruszczaka – Vetera novis augere. Studia i prace dedykowane Profesorowi Wacławowi Uruszczakowi*, t. I, red. S. Grodziski, D. Malec, A. Karabowicz, M. Stus, Kraków 2010
- Księga dedykowana Profesorowi F. Zedlerowi – Proces cywilny. Nauka – kodyfikacja – praktyka, Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012
- Księga 60-lecia Sądu Arbitrażowego – Księga pamiątkowa 60-lecia Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej w Warszawie*, red. J. Okolski, A. Całus, M. Pazdan, S. Sołtysiński, T. Wardyński, S. Włodyka, Warszawa 2010
- Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego – Księga XX-lecia orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, red. M. Zubik, Warszawa 2006
- Księga XXV-lecia Trybunału Konstytucyjnego – Księga XXV-lecia Trybunału Konstytucyjnego. Ewolucja funkcji i zadań Trybunału Konstytucyjnego – założenia a ich praktyczna realizacja*, red. K. Budziło, Warszawa 2010
- Księga z okazji XX-lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości – Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa z okazji XX-lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, red. A. Siemaszko, Warszawa 2011

DZIAŁ I

WPROWADZENIE

DO ZASKARŻANIA ORZECZEŃ

W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Rozdział 1. Zaskarżalność orzeczeń sądowych	31
1. Pojęcie i cel zaskarżenia orzeczeń sądowych	31
2. Wady orzeczeń w postępowaniu sądowym	33
3. Zaskarżalność a odwołałość orzeczenia	36
4. Konstytucyjne podstawy środków zaskarżenia	39
Rozdział 2. System zaskarżania orzeczeń	49
1. Ewolucja pojęć związanych z zaskarżeniem orzeczeń	49
2. Rodzaje środków zaskarżenia	57
3. Środki prawne a środki zaskarżenia	62
4. Zasady zaskarżania orzeczeń	71
4.1. Uwagi ogólne	71
4.2. Zasada jednolitości	72
4.3. Zasada dwuinstancyjności	72
4.4. Zasada skargowości	78
4.5. Zasada legalności	79
4.6. Zasada ekonomii procesowej	80
4.7. Zasada wyłączności	82
4.8. Inne zasady	86
Rozdział 3. Dopuszczalność zaskarżenia orzeczenia	88
1. Uwagi wstępne	88
2. Istnienie zaskarżonego orzeczenia	89
3. Właściwy dla danego orzeczenia środek zaskarżenia	93
4. Legitymacja do zaskarżenia orzeczenia	96
5. <i>Gravamen</i> (interes prawny)	98
6. Termin do zaskarżenia	101
7. Wymagania formalne zaskarżenia	102
Rozdział 4. Skutki zaskarżenia orzeczeń sądowych	106
1. Uwagi wstępne	106
2. Nadanie biegu środkowi zaskarżenia	106

3. Uwzględnienie i nieuwzględnienie środka zaskarżenia	107
4. Dewolutywność i suspensywność	108
5. Inne skutki	111

Literatura podstawowa: **Adamiak B.**, w: *System PA*, t. 9, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel; **Akerberg A.**, *Środki odwoławcze*; **Allerhand M.**, *Kodeks*; **Biedroń J.**, *Gravamen – przesłanka dopuszczalności czy zasadności zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, w: *XX-lecie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu*, Wrocław 2011; **Bładowski B.**, *Orzeczenie nie istniejące w cywilnym postępowaniu odwoławczym*, NP 1991, nr 1–3; Bładowski B., *Przesłanki dopuszczalności rewizji cywilnej*, Warszawa 1982; Bładowski B., *Zażalenie w postępowaniu cywilnym*, Kraków 2006; **Błaszczak Ł.**, *Orzeczenia nieistniejące w sądowym postępowaniu cywilnym*, w: *Wokół problematyki orzeczeń*, red. Ł. Błaszczak, Toruń 2007; **Broniewicz W.**, *Dopuszczalność środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym ze względu na przedmiot zaskarżenia*, PiP 1997, nr 5; Broniewicz W., *Istota i rodzaje zażalenia w postępowaniu cywilnym*, PS 2001, nr 1; Broniewicz W., *Postępowanie*, 2008; **Bruns R.**, *Zivilprozessrecht*, Berlin 1968; **Cieślak S.**, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008; Cieślak S., *Zasada formalizmu przy wnoszeniu środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym*, PS 2001, nr 4; **Dolecki H.**, *Postępowanie. Zarys wykładu*, 2011; **Ereciński T.**, *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012; **Ereciński T., Weitz K.**, *Efektywność ochrony prawnej udzielanej przez sądy w Polsce*, PS 2005, nr 10; Ereciński T., *Ograniczenia w dostępności do kasacji w sprawach cywilnych*, w: *Księga ku czci Sędziego J. Pietrzykowskiego*; Ereciński T., Weitz K., *Prawda i równość stron w postępowaniu cywilnym a orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego*, w: *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009 r.*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010; **Fasching H.W.**, *Zivilprozessrecht*, Wien 1984; Fasching H.W., *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*, t. III, Wien 1966; **Gapska E.**, *Wady orzeczeń sądowych*, Warszawa 2009; **Garlicki L.**, w: L. Garlicki (red.), *Konstytucja RP*; **Gilles P.**, *Rechtsmittel in Zivilprozess*, Frankfurt am Main 1972; **Grzegorzczak P.**, *Dopuszczalność wniesienia środka zaskarżenia w postaci elektronicznej*, MoP 2012, nr 19; Grzegorzczak P., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 27 marca 2007 r. (SK 3/05)*, PS 2007, nr 11–12; Grzegorzczak P., *O konstytucjonalizacji prawa procesowego cywilnego*, KPP 2012, nr 2; Grzegorzczak P., *Stabilność orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych w świetle standardów konstytucyjnych i międzynarodowych*, w: *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010; Grzegorzczak P., *Wpływ stwierdzenia niekonstytucyjności podstawy prawnej na stabilność prawomocnych orzeczeń sądowych w państwach europejskich*, PS 2009, nr 1; **Gudowski J.**, w: T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. II, 2007; Gudowski J., w: T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. II, 2012; Gudowski J., *O kilku naczelnych zasadach procesu cywilnego – wczoraj, dziś, jutro*, w: *Księga dedykowana Profesorowi S. Sołtysińskiemu*; **Guinchard S., Chainais C., Ferrand F.**, *Procedure civile*, Daloz 2010;

Hałas B., *Terminologia języka prawnego*, Zielona Góra 1995; **Hanausek S.**, *Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym*, Warszawa 1966; Hanausek S., *System zaskarżania orzeczeń sądowych w nowym polskim postępowaniu cywilnym*, SC 1967, nr 9; Hanausek S., *Wady orzeczeń sądowych i ich przyczyny w postępowaniu cywilnym*, w: *Księga ku czci K. Stefki*; **Jakubecki A.**, *Kilka uwag o instancyjności postępowania cywilnego na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, w: *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010; Jakubecki J., *Naczelne zasady postępowania cywilnego w świetle k.p.c.*, w: *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7.–9.10.2005 r.)*, Kraków 2006; **Jauerig O.**, *Das fehlerhafte Zivilurteil*, Frankfurt am Main 1958; **Jodłowski J.** i in., *Postępowanie cywilne*; **Jodłowski J.**, **Siedlecki W.**, *Postępowanie. Część ogólna*; **Jolowicz J.A.**, **Rhee CH. Van** (red.), *Recourse against Judgements in the European Union*, The Hague–London–Boston 1999; **Jucewicz A.**, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 26 września 2000 r.*, III CZP 29/00, PS 2001, nr 1; **Korzan K.**, *Wyroki nie istniejące*, PPIA, Wrocław 1976, t. VII; **Kunicki I.**, *Związanie sądu wydanym orzeczeniem w procesie cywilnym*, Warszawa 2010; **Lubiński K.** [rec.], *M. Manowska, Wznowienie postępowania w procesie cywilnym*, Warszawa 2008, PES 2010, nr 10; **Łazarska A.**, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012; **Marciniak A.**, *Glosa do postanowienia SN z 18 lutego 2011 r.*, I CZ 10/11, OSP 2012, nr 9; **Markiewicz K.**, *Problem sententia non existens na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Rej. 2002, nr 11; **Markiewicz K.**, **Pilich M.**, *Glosa do wyroku z dnia 20 maja 2008 r.* (P 187/07), PS 2009, nr 2; **Marszał K.**, *Zaskarżalność decyzji wydanych w procesie karnym*, PS 2007, nr 3; **Miączyński A.**, *Faktyczne i prawne istnienie orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, ZNUJ 1972, nr 55; **Michalska M.**, *Rozstrzygnięcia sądu kasacyjnego w procesie cywilnym*, Kraków 2004; Michalska M., *Zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego a prawo do sądu w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, w: *Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego*, t. II; Michalska M., *Zaskarżalność postanowień w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji. Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 lutego 2010 r.*, SK 10/09, PPC 2011, nr 3; **Michalska-Marciniak M.**, *Definicja pojęcia „instancja”*, w: *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010; Michalska-Marciniak M., *Zasada instancyjności w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013; **Mielcarek E.**, *Wnioski rewizji cywilnej*, Warszawa 1973; **Mokry J.**, *Wadliwe czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, AUWr, nr 202, Wrocław 1973; **Niejadlik J.**, *Kontrola rewizyjna postanowień poprzedzających wydanie wyroku w procesie cywilnym*, Warszawa 1977; **Oklejak A.**, *Apelacja w procesie cywilnym*, Kraków 1994; Oklejak A., *Z problematyki zaskarżalności orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym*, SC, t. XXV–XXVI, Warszawa–Kraków 1975; **Olczak-Dąbrowska D.**, *Przywrócenie terminu w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010; **Oleszko A.**, *Prawo o notariacie. Komentarz. Część II*, t. 1, Warszawa 2012; **Osowy P.**, *Systemy nadzwyczajnych środków zaskarżenia w prawie procesowym*

cywilnym w Europie – zagadnienia wybrane, Rej. 2004, nr 5; Osowy P., *Systemy zwyczajnych środków zaskarżenia w prawie procesowym cywilnym w Europie – zagadnienia wybrane*, Rej. 2003, nr 11; **Pierzchała E.**, *Środki prawne w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*, Warszawa 2012; **Pilich M.**, *Wpływ orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego na kodeks postępowania cywilnego*, w: *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010; **Pogonowski P.**, *Wpływ wejścia w życie Konstytucji RP z 1997 r. na sądowe postępowanie cywilne*, w: *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr postępowania cywilnego w Zakopanem (7.–9.10.2005 r.)*, Kraków 2006; **Przybysz P.**, *Administracyjne środki prawne w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*, Warszawa 2012; **Rechberger W.H., Simotta D.A.**, *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*, Wien 2010; **Rosenberg L., Schwab K.H., Gottwald P.**, *Zivilprozessrecht*, München 2004; **Siedlecki W.**, *Podstawy rewizji cywilnej*, Warszawa 1959; Siedlecki W., *System środków zaskarżenia według nowego kodeksu postępowania cywilnego*, PiP 1965, nr 5–6; Siedlecki W., *System zaskarżania orzeczeń sądowych w k.p.c. PRL*, PiP 1957, nr 6; Siedlecki W., *Uchybienia procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1971; Siedlecki W., *Zaskarżalność orzeczeń w sądowym postępowaniu cywilnym*, w: *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Z. Resicha*, Warszawa 1985; Siedlecki W., w: *System*, t. III, red. W. Siedlecki; **Sikora J.**, *Orzeczenia nieistniejące*, SC, t. XXIX, Kraków 1978; **Stefko K.**, *Glosa do orzeczenia SN z 14 stycznia 1957 r., 2 CR 1107/54*, OSPiKA 1957, nr 4; **Waligórski M.**, *Funkcja*; Waligórski M., *Środki odwoławcze kodeksu postępowania cywilnego w oświetleniu materiałów Komisji Kodyfikacyjnej*, NPC 1933, nr 10; **Wasilewski A.**, *Prawo do sądu w sprawach dyscyplinarnych (ustawodawstwo polskie na tle standardów Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz Konstytucji RP)*, PS 2001, nr 9; **Weitz K.**, w: T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. II, 2012; **Wiśniewski T.**, *Apelacja i kasacja. Nowe środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1996; Wiśniewski T., *Problematyka instancyjności postępowania sądowego w sprawach cywilnych*, w: *Księga ku czci Sędziego S. Rudnickiego*; Wiśniewski T., *Przebieg procesu*; Wiśniewski T., w: H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks*, t. II; **Włoddyka S.**, *Interes prawny jako przesłanka dopuszczalności zaskarżenia orzeczeń w procesie cywilnym*, NP 1963, nr 9; **Zedler F.**, *Glosa do postanowienia SN z dnia 29 kwietnia 1999 r., I CKN 120/99*, PS 1999, nr 11–12; Zedler F., *Zagadnienie instancyjności postępowania cywilnego*, w: *Księga ku czci Sędziego J. Pietrzykowskiego*; **Zembrzusi T.**, *Skarga kasacyjna. Dostępność w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2011; Zembrzusi T., *Zaskarżanie orzeczeń incydentalnych wydanych po raz pierwszy w toku instancji (uwagi na tle wyroku Trybunału Konstytucyjnego)*, PS 2007, nr 9; **Zieliński A.**, *Budzące wątpliwości przepisy Konstytucji o ochronie sądowej*, w: *Księga dedykowana Profesorowi F. Zedlerowi*; Zieliński A., *Konstytucyjny standard instancyjności postępowania sądowego*, PiP 2005, nr 11.

ROZDZIAŁ 1

ZASKARŻALNOŚĆ ORZECZEŃ SĄDOWYCH

1. POJĘCIE I CEL ZASKARŻENIA ORZECZEŃ SĄDOWYCH

1. Najogólniej zaskarżalność można określić jako przewidzianą przez prawo procesowe możliwość żądania przez uprawniony podmiot kontroli prawidłowości (legalności i zasadności) orzeczenia sądu lub innego organu procesowego. Przesłanką dopuszczalności zaskarżenia jest zawsze istnienie określonej, decydującej czynności procesowej już dokonanej. Skarżący żąda nie tylko wydania orzeczenia o pewnej treści, ale przede wszystkim zniweczenia skuteczności prawnej wydanego orzeczenia lub dokonanej czynności.

Środek, za pomocą którego urzeczywistniona jest ta możliwość, czyli określone prawem procesowym czynności, przez które można dokonać zaskarżenia, nazywa się środkiem zaskarżenia.

Ogół środków zaskarżenia dopuszczalnych w postępowaniu cywilnym na podstawie obowiązujących przepisów procesowych powinien tworzyć spójny system zaskarżania orzeczeń. Skorzystanie ze środka zaskarżenia przez uprawniony podmiot może doprowadzić do uchylenia lub zmiany zaskarżonego orzeczenia.

Dla osiągnięcia tego celu ustawodawca przewiduje środki prawne o bardzo zróżnicowanym charakterze. Zróżnicowanie to wynika m.in. z dopuszczalnych podstaw zaskarżenia, charakteru i zakresu postępowania kontrolnego wywołanego ich wniesieniem, z rezultatu, jaki skarżący osiąga w razie uwzględnienia środka zaskarżenia, a także z tego, czy zaskarżone zostało orzeczenie jeszcze nieprawomocne, czy już prawomocne¹.

Cechą charakterystyczną środków zaskarżenia jest istnienie związku przyczynowego pomiędzy nimi a wydanymi już orzeczeniami sądowymi. Istnienie orzeczenia jest koniecznym warunkiem powstania prawa do za-

¹ Por. m.in. M. Waligórski, *Funkcja*, s. 630 i nast.; S. Hanausek, *Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym*, Warszawa 1966, s. 15 i nast.; W. Siedlecki, w: *System*, t. III, red. W. Siedlecki, s. 25 i nast.; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu*, s. 271–272.

skarżenia. Środek zaskarżenia przysługuje uprawnionemu podmiotowi dlatego, że orzeczenie już zostało wydane².

Środki prawne służące podmiotom postępowania do zaskarżania rozstrzygnięć sądu mają charakter represyjny w tym sensie, że do ich wykorzystania dochodzi po wydaniu decyzji obciążonej błędem lub inną wadą. Oznacza to, że niewystarczające okazały się środki prewencyjne, czyli te instytucje i urzędnienia procesowe, obowiązujące od wszczęcia postępowania sądowego, które mają na celu przygotowanie materiału procesowego w sposób maksymalnie dokładny i prawidłowy, jako podstawy do wydania przez sąd trafnego orzeczenia w zakresie przedmiotu sporu³.

2. Celem zaskarżenia jest uchylenie lub zmiana orzeczenia sądowego. Bezpośrednim celem zatem jest zawsze dążenie do uzyskania zmiany w stanie prawnym, stworzonym przez wydane już orzeczenie sądowe⁴. Zmiana ta polega przede wszystkim na obaleniu zaskarżonego orzeczenia, a dopiero później powstaje kwestia zastąpienia orzeczenia uchylonego nowym. Wadliwa decyzja lub nieprawidłowe orzeczenie powinno być zastąpione rozstrzygnięciem prawidłowym i trafnym, wydanym po przeprowadzeniu odpowiedniego postępowania wszczętego przez wniesienie środka zaskarżenia. Chodzi przy tym nie tylko o zaskarżenie orzeczenia obiektywnie wadliwego. Zaskarżone może być orzeczenie hipotetycznie – w subiektywnej ocenie podmiotu skarżącego – wadliwe. Dopiero wynik postępowania wywołanego wniesionym środkiem zaskarżenia ma wykazać, czy rozstrzygnięcie było wadliwe lub niezasadne.

Przy proponowanym pojęciu zaskarżenia – jako dążenia w sposób bezpośredni do uchylenia lub zmiany orzeczenia sądowego za pomocą właściwego środka zaskarżenia – analizie mogą podlegać różne środki prawne zmierzające do tego celu.

3. Danie zainteresowanemu podmiotowi możliwości zaskarżenia orzeczenia sądu wiąże się z potrzebą społecznej akceptacji i utrzymania autorytetu władzy sądowniczej. Istniejąca od dawna możliwość kontroli orzeczenia sądowego przez sąd wyższego rzędu znalazła nowe uzasadnienie w idei praw człowieka, a w szczególności prawa do sądu i rzetelnej procedury. Wprawdzie w systemie Europejskiej konwencji praw człowieka z 1950 r. (Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 r., Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284

² Por. S. Hanausek, *System zaskarżania orzeczeń sądowych w nowym polskim postępowaniu cywilnym*, SC 1967, nr 9, s. 141.

³ Por. S. Hanausek, *Orzeczenie sądu rewizyjnego...*, s. 10–11.

⁴ S. Hanausek, *System zaskarżania...*, s. 142.

ze zm.) obowiązek zapewnienia prawa odwołania się do sądu II instancji jest ograniczony do spraw karnych, jednakże wyższy standard w tym zakresie został przyjęty w Konstytucji RP z 1997 r. Zgodnie z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne. Jednocześnie art. 78 zd. pierwsze Konstytucji RP stanowi, że każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń sądowych. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżenia określa ustawa.

Celem zaskarżenia jest zweryfikowanie orzeczenia sądu I instancji. W jego wyniku powinno nastąpić potwierdzenie jego prawidłowości lub wydanie nowego orzeczenia wolnego od wad. Zaskarżenie orzeczenia, zwłaszcza przy sposobności wydania orzeczenia sądowego przez najwyższą instancję sądową, może mieć także istotne znaczenie dla zapewnienia jednolitości wykładni i stosowania prawa, co stanowi jeden z filarów prawidłowo funkcjonującego wymiaru sprawiedliwości w demokratycznym państwie prawa.

2. WADY ORZECZEŃ W POSTĘPOWANIU SĄDOWYM

1. Celem rozpoznania sprawy cywilnej jest wydanie przez sąd – po rzetelnym przeprowadzeniu postępowania i ustaleniach faktycznych zgodnych z prawdą – trafnego rozstrzygnięcia, opartego na obowiązujących przepisach prawa materialnego. Następuje tym samym udzielenie żądanej ochrony prawnej uprawnionym do tego podmiotom. Cel ten może i powinien być osiągnięty przez staranne i wnikliwe rozpoznanie oraz rozstrzygnięcie sporu przez sąd I instancji. Sąd ten w najpełniejszy sposób może realizować zasadę bezpośredniości – przez osobisty kontakt ze stronami i uczestnikami postępowania oraz środkami dowodowymi. Trafne rozstrzygnięcie sprawy decyduje o szybkości i efektywności postępowania sądowego.

Nie da się jednak we wszystkich wypadkach wyłączyć możliwości popełnienia błędów dotyczących przeprowadzonego postępowania oraz wydanego orzeczenia. Błędy te wynikają z niewłaściwego rozumienia obowiązujących przepisów prawa procesowego lub materialnego. Sprzyjają temu także niejasne prawo oraz błędy procesu legislacyjnego, wywołane często pośpiechem związanym z koniecznością nadążenia za postępującą współcześnie jurydycją życia społecznego. Nie da się także uniknąć sytuacji, w której sąd z powodów niezależnych od niego nie zdoła dotrzeć do wszystkich faktów. Nowe okoliczności faktyczne, a czasem nowe dowody mogą uzasadniać potrzebę wydania innego rozstrzygnięcia.

Trzeba wreszcie pamiętać, że zaskarżeniu mogą podlegać orzeczenia nie tylko obiektywnie wadliwe, ale także orzeczenia, o których wadliwości przekonana jest subiektywnie strona lub uczestnik.

2. W doktrynie procesowej spotyka się różne określenia dotyczące nieprawidłowych działań sądu, w tym orzeczeń sądowych. Mówi się o „błędach orzeczenia”, „wadach orzeczenia”, „wadliwych czynnościach procesowych”, „wadliwej postaci orzeczenia” czy też ogólnie – o „uchybieniach procesowych”⁵. W. Siedlecki⁶ uchybieniem procesowym nazwał zarówno każdą niezgodność postępowania cywilnego z obowiązującymi przepisami prawa procesowego, jak i niezgodność treści orzeczenia sądowego i jego wykonania z obowiązującym prawem materialnym.

Z orzeczeniem wadliwym mamy niewątpliwie do czynienia wtedy, gdy nie spełnia ono podstawowych wymagań stawianych rozstrzygnięciu sądu, jest sprzeczne z prawem lub jest niezasadne. Sprzeczność z prawem może polegać na niezgodności orzeczenia czy czynności z przepisem regulującym jego właściwą treść lub sposób wydania bądź na niezgodności ze stanem faktycznym sprawy, która była przedmiotem rozpoznania i rozstrzygnięcia⁷. W jednej sprawie możliwa jest kumulacja różnych wad.

W ramach uwag wprowadzających brak miejsca na systematyczne i wyczerpujące zestawienie katalogu wadliwych czynności orzeczniczych sądu⁸, Należy się zatem ograniczyć do wskazania tych podziałów, które bezpośrednio rzutują na dopuszczalność środków zaskarżenia.

Tradycyjnie wyodrębnia się błędy w orzekaniu (*errores in iudicando*), uwidoczniające się w wadliwym rozstrzygnięciu (błędy orzeczenia lub błędy rozumowania), oraz błędy w postępowaniu (*errores in procedendo*), uwidoczniające się w wadliwym postępowaniu poprzedzającym wydanie orzeczenia⁹. Podział ten nie jest zgodny z podziałem na naruszenie przepisów prawa materialnego i naruszenie przepisów prawa procesowego (zwłaszcza na tle

⁵ Por. np. J. Mokry, *Wadliwe czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, AUWr, nr 202, Wrocław 1973, s. 95 i nast.; S. Hanausek, *Wady orzeczeń sądowych i ich przyczyny w postępowaniu cywilnym*, w: *Księga ku czci K. Stefki*, s. 91 i nast.; W. Siedlecki, *Uchybienia procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1971, s. 6; E. Gapska, *Wady orzeczeń sądowych*, Warszawa 2009, s. 50 i nast.

⁶ W. Siedlecki, *Uchybienia procesowe...*, s. 5–6.

⁷ Por. S. Hanausek, *Wady orzeczeń sądowych...*, s. 91–92.

⁸ Szczegółowo zostaną one omówione w tomie *Systemu* dotyczącym czynności procesowych oraz w tym tomie w związku z poszczególnymi środkami zaskarżenia. Por. także E. Gapska, *Wady orzeczeń...*, s. 54 i nast.

⁹ Por. m.in. M. Wałigórski, *Funkcja*, s. 682 i nast.; S. Hanausek, *Orzeczenie sądu rewizyjnego...*, s. 26; E. Gapska, *Wady orzeczeń...*, s. 55.

rozdzielenia prawa materialnego i błędów w zakresie ustaleń faktycznych). Podziału tego nie da się zresztą przeprowadzić ściśle, „gdyż właściwie każdy błąd orzeczenia jest równocześnie błędem postępowania, a w szczególności naruszeniem ogólnej zasady procesowej, nakazującej sądowi sądzić według prawa”¹⁰. Mimo to podział ten jest stosowany, bo ułatwia systematykę błędów sądowych z punktu widzenia ich kontroli przez sąd wyższej instancji oraz z punktu widzenia podstaw zaskarżenia.

W konsekwencji rozróżnia się także błędy dotyczące elementów faktycznych orzeczenia (*errores facti in iudicando*) oraz błędy dotyczące elementów prawnych orzeczenia (*errores iuris in iudicando*). Na tym tle ujawnia się istotne znaczenie problemu rozróżnienia faktu od prawa w niektórych środkach zaskarżenia.

W grupie błędów dotyczących postępowania istotne jest rozróżnienie błędów postępowania powodujących nieważność oraz błędów niepowodujących nieważności postępowania.

Inaczej niż w prawie cywilnym materialnym w odniesieniu do czynności procesowych, ustawodawca nie przewiduje – jako następstwa wadliwego orzeczenia – możliwości stwierdzenia jego nieważności z mocy prawa. Jeżeli zaskarżone orzeczenie sądu dotknięte jest nieważnością, zakres kognicji sądu kontrolującego ogranicza się jedynie do badania, czy rzeczywiście zaistniała okoliczność powodująca nieważność postępowania, i nie bada się ewentualnego wpływu tej okoliczności na treść orzeczenia sądu. Skutek błędu powodującego nieważność postępowania przejawia się w konieczności powtórznego dokonania czynności dotkniętej błędem, niezależnie od tego, czy samo orzeczenie było trafne, czy też nie.

Cechą wspólną wad niepowodujących nieważności postępowania jest konieczność istnienia wpływu o wysokim stopniu prawdopodobieństwa tych wad na treść zaskarżonego orzeczenia¹¹. Kwestia rodzaju wad orzeczenia sądowego ma ponadto istotne znaczenie nie tylko dla stwierdzenia samej dopuszczalności zaskarżenia, ale dla wyznaczenia kierunku badań zaskarżonego rozstrzygnięcia z punktu widzenia zakresu kognicji sądu dokonującego kontroli oraz dla reformatoryjnego lub kasatoryjnego sposobu orzeczenia przez sąd wyższej instancji.

3. W nauce prawa postępowania cywilnego brak ciągle zgody co do sankcji wadliwych czynności procesowych, w tym wadliwych orzeczeń

¹⁰ W. Siedlecki, w: *System*, t. III, red. W. Siedlecki, s. 200.

¹¹ Bliżej zob. np. W. Siedlecki, *Podstawy rewizji cywilnej*, Warszawa 1959, s. 142 i nast.; S. Hanausek, *Orzeczenie sądu rewizyjnego...*, s. 47; E. Gapska, *Wady orzeczeń...*, s. 75 i nast.

SYSTEM
Prawa Procesowego Cywilnego

Redaktor Naczelny
Tadeusz Ereciński

ŚRODKI
ZASKARŻENIA

Redakcja naukowa
Jacek Gudowski

III cz. 2

SYSTEM

Prawa Procesowego Cywilnego

Redaktor Naczelny Tadeusz Ereciński

Członkowie Rady Programowej

dr hab. Sławomir Cieślak, prof. dr hab. Tadeusz Ereciński,
dr hab. Paweł Grzegorzczak, sędzia SN Jacek Gudowski,
dr hab. Andrzej Jakubecki, prof. dr hab. Janusz Jankowski,
prof. dr hab. Kazimierz Lubiński, prof. dr hab. Andrzej Marciniak,
prof. dr hab. Karol Weitz, prof. dr hab. Tadeusz Wiśniewski,
prof. dr hab. Feliks Zedler, dr hab. Andrzej Zieliński

-
- Tom I. Zagadnienia ogólne**
Paweł Grzegorzczak i Karol Weitz
- Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem I instancji**
Karol Weitz (cz. 1), Tadeusz Wiśniewski (cz. 2),
Sławomir Cieślak (cz. 3)
- Tom III. Środki zaskarżenia** Jacek Gudowski
- Tom IV. Postępowanie nieprocesowe** Kazimierz Lubiński
- Tom V. Postępowanie zabezpieczające.
Postępowanie egzekucyjne** Andrzej Jakubecki
- Tom VI. Międzynarodowe i europejskie
prawo procesowe**
Paweł Grzegorzczak i Karol Weitz

ŚRODKI ZASKARŻENIA

**Redakcja naukowa
Jacek Gudowski**

Autorzy:

Tadeusz Ereciński, Paweł Grzegorzczak,
Jacek Gudowski, Krystian Markiewicz,
Henryk Pietrkowski, Marta Romańska,
Karol Weitz, Tadeusz Wiśniewski,
Tadeusz Zembrzuski

III cz. 2

Poszczególne działy tomu III napisali:

Tadeusz Ereciński	dział I (z wyjątkiem rozdziału 1 pkt 4) dział VI rozdziały 2, 3, 4, 7, 9 pkt 1–5
Paweł Grzegorzcyk	dział I rozdział 1 pkt 4, dział IX
Jacek Gudowski	dział VI rozdziały 1, 5, 6, 8, 9 pkt 6 dział VIII
Krystian Markiewicz	dział IV
Henryk Pietrkowski	dział V
Marta Romańska	dział X
Karol Weitz	dział VII
Tadeusz Wiśniewski	dział II
Tadeusz Zembrzuski	dział III

SPIS TREŚCI

TOM III część 1 (skrócony spis)

Wykaz skrótów	13
Dział I. Wprowadzenie do zaskarżania orzeczeń w postępowaniu cywilnym	21
Dział II. Apelacja	131
Dział III. Zażalenie	429
Dział IV. Skarga na orzeczenie referendarza sądowego	565
Dział V. Inne środki zaskarżenia	727

TOM III część 2

Wykaz skrótów	861

DZIAŁ VI. SKARGA KASACYJNA

ROZDZIAŁ 1. Rodowód i charakterystyka skargi kasacyjnej	884
1. Geneza i historia skargi kasacyjnej	884
2. Charakterystyka skargi kasacyjnej	902
ROZDZIAŁ 2. Dopuszczalność skargi kasacyjnej	908
1. Uwagi wstępne	908
2. Dostęp do kasacji (rewizji) w wybranych systemach prawnych	912
3. Zaskarżalność orzeczenia skargą kasacyjną	918
4. Legitymacja do zaskarżenia skargą kasacyjną	934
ROZDZIAŁ 3. Podstawy skargi kasacyjnej	940
1. Uwagi ogólne	940
2. Naruszenie prawa materialnego	947
3. Naruszenie prawa procesowego	956
4. Niemożność oparcia skargi kasacyjnej na zarzutach dotyczących ustalenia faktów lub oceny dowodów	960
5. Podstawy skargi kasacyjnej Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka	963
6. Niemożność oparcia skargi na podstawach sprzecznych z wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy	966
	853

ROZDZIAŁ 4. Przyczyny kasacyjne	968
1. Uwagi ogólne	968
2. Istotne zagadnienie prawne	976
3. Potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów	978
4. Nieważność postępowania	980
5. Oczywista zasadność skargi kasacyjnej	983
ROZDZIAŁ 5. Wymagania skargi kasacyjnej	987
1. Uwagi ogólne	987
2. Wymagania konstrukcyjne skargi kasacyjnej	989
3. Wymagania skargi kasacyjnej jako pisma procesowego	1000
ROZDZIAŁ 6. Termin do wniesienia skargi kasacyjnej	1006
ROZDZIAŁ 7. Postępowanie kasacyjne	1015
1. Uwagi ogólne	1015
2. Postępowanie sprawdzające przed sądem II instancji	1020
3. Postępowanie sprawdzające przed Sądem Najwyższym	1028
4. Badanie istnienia przyczyn kasacyjnych (przedsąd)	1031
ROZDZIAŁ 8. Rozpoznanie skargi kasacyjnej	1033
1. Uwagi ogólne	1033
2. Zakres przedmiotowy rozpoznania skargi kasacyjnej	1037
3. Zakres podmiotowy rozpoznania skargi kasacyjnej	1043
4. Czynności procesowe uczestników postępowania kasacyjnego	1047
5. Posiedzenia Sądu Najwyższego – rozprawa i posiedzenie niejawne	1055
6. Skład Sądu Najwyższego	1059
7. Zawieszenie postępowania kasacyjnego	1060
8. Przedstawienie zagadnienia prawnego	1061
ROZDZIAŁ 9. Orzeczenia sądu kasacyjnego	1065
1. Uwagi ogólne	1065
2. Orzeczenie o oddaleniu skargi kasacyjnej	1066
3. Orzeczenia uchylające do ponownego rozpoznania	1070
4. Orzeczenie zmieniające (reformatoryjne)	1076
5. Orzeczenie o odrzuceniu pozwu lub umorzeniu postępowania	1081
6. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego	1085

DZIAŁ VII. SKARGA O WZNOWIENIE POSTĘPOWANIA

ROZDZIAŁ 1. Zagadnienia ogólne	1102
1. Założenia i geneza skargi o wznowienie postępowania	1102
1.1. Założenia skargi	1102
1.2. Geneza skargi	1106
2. Rozwój regulacji skargi o wznowienie postępowania	1111
2.1. Dawny Kodeks postępowania cywilnego i Kodeks postępowania niespornego	1111

2.2. Obowiązujący Kodeks postępowania cywilnego w pierwotnym kształcie	1115
2.3. Zmiany po 1996 r.	1118
3. Charakterystyka skargi o wznowienie postępowania	1122
3.1. Charakter prawny i cechy skargi	1122
3.2. Charakter postępowania ze skargi	1133
3.3. Struktura postępowania ze skargi	1137
4. Skarga o wznowienie postępowania w systemie postępowania cywilnego	1140
4.1. Stosunek do zwyczajnych środków zaskarżenia	1140
4.2. Stosunek do skargi kasacyjnej	1141
4.3. Stosunek do skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1148
4.4. Stosunek do wniosków o uchylenie orzeczeń na podstawie regulacji europejskich	1150
4.5. Stosunek do wniosku Prokuratora Generalnego o unieważnienie prawomocnego orzeczenia przez Sąd Najwyższy	1153
4.6. Stosunek do powództw o „zmianę” orzeczenia i powództwa opozycyjnego	1154
4.7. Stosunek do wniosku o przywrócenie terminu	1159
ROZDZIAŁ 2. Dopuszczalność skargi o wznowienie postępowania	1163
1. Uwagi wstępne	1163
2. Dopuszczalność skargi o wznowienie jako szczególnego rodzaju powództwa	1165
3. Dopuszczalność skargi o wznowienie jako środka prawnego pełniącego funkcję środka zaskarżenia	1169
3.1. Uwagi ogólne	1169
3.2. Przedmiot zaskarżenia skargą o wznowienie	1170
3.2.1. Założenia ogólne	1170
3.2.2. Proces	1179
3.2.3. Postępowanie nieprocesowe	1184
3.2.4. Inne rodzaje postępowania cywilnego	1198
3.3. Legitymacja do wniesienia skargi o wznowienie	1207
3.3.1. Uwagi ogólne	1207
3.3.2. Legitymacja do wniesienia skargi o wznowienie w procesie	1208
3.3.3. Legitymacja do wniesienia skargi o wznowienie w postępowaniu nieprocesowym	1218
3.3.4. Legitymacja do wniesienia skargi o wznowienie w innych postępowaniach	1223
3.4. Problem pokrzywdzenia orzeczeniem lub podstawą wznowienia	1225
3.5. Terminy do wniesienia skargi o wznowienie	1232
3.5.1. Uwagi ogólne	1232
3.5.2. Termin trzymiesięczny	1235
3.5.3. Termin pięcioletni	1250
3.6. Oparcie skargi na ustawowej podstawie	1253
3.7. Pozostałe ograniczenia dopuszczalności skargi o wznowienie	1265
ROZDZIAŁ 3. Podstawy wznowienia postępowania	1272
1. Uwagi wstępne	1272

2. Przyczyny nieważności	1278
2.1. Charakterystyka ogólna	1278
2.2. Udział w składzie sądu osoby nieuprawnionej	1284
2.3. Sędzia wyłączony z mocy ustawy	1288
2.4. Brak zdolności sądowej lub zdolności procesowej	1294
2.5. Brak należytej reprezentacji	1297
2.6. Pozbawienie możliwości działania	1306
3. Restytucyjne podstawy wznowienia	1317
3.1. Charakterystyka ogólna	1317
3.2. Oparcie wyroku na dokumencie podrobionym lub przerobionym	1324
3.3. Uzyskanie wyroku za pomocą przestępstwa	1334
3.4. Wykrycie okoliczności faktycznych lub środków dowodowych	1344
3.5. Uchylenie innego rozstrzygnięcia, na którym oparto orzeczenie	1360
3.6. Wykrycie prawomocnego wyroku dotyczącego tego samego stosunku prawnego	1369
3.7. Uchylenie lub zmiana postanowienia niekończącego postępowania w sprawie	1377
4. Wznowienie postępowania z powodu niekonstytucyjności podstawy prawnej orzeczenia	1378
5. Naruszenie praw zainteresowanego nieuczestniczącego w postępowaniu	1387
6. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka a wznowienie postępowania	1391
7. Zasada efektywności prawa unijnego a wznowienie postępowania	1398
ROZDZIAŁ 4. Postępowanie ze skargi o wznowienie	1406
1. Uwagi wstępne	1406
2. Stosowanie właściwych przepisów	1407
3. Wniesienie skargi o wznowienie postępowania	1413
4. Badanie dochowania warunków formalnych skargi i jej należytego opłacenia	1423
5. Właściwość i skład sądu	1425
5.1. Właściwość sądu	1425
5.2. Skład sądu	1436
6. Badanie dopuszczalności skargi o wznowienie	1443
7. Odpowiedź na skargę o wznowienie	1448
8. Skutki wniesienia skargi o wznowienie	1449
9. Badanie dopuszczalności wznowienia (<i>iudicium rescindens</i>)	1453
10. Ponowne rozpoznanie sprawy (<i>iudicium rescissorium</i>)	1465
ROZDZIAŁ 5. Orzekanie. Wniosek restytucyjny. Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania	1479
1. Odrzucenie skargi o wznowienie. Umorzenie postępowania ze skargi	1479
2. Orzeczenie o wznowieniu postępowania. Oddalenie skargi o wznowienie	1482
3. Orzekanie po ponownym rozpoznaniu sprawy	1491
4. Wniosek restytucyjny	1502
5. Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania	1512
6. Uzasadnianie i doręczanie orzeczeń	1513

ROZDZIAŁ 6. Uchylenie lub zmiana postanowienia niekończącego postępowania w sprawie	1515
1. Charakterystyka ogólna	1515
2. Dopuszczalność i warunki formalne skargi. Właściwość i skład sądu	1516
3. Podstawa skargi. Załatwienie skargi	1520

DZIAŁ VIII. SKARGA O STWIERDZENIE NIEZGODNOŚCI Z PRAWEM PRAWOMOCNEGO ORZECZENIA

ROZDZIAŁ 1. Charakterystyka skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1532
1. Geneza skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1532
2. Miejsce skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w systemie zaskarżania orzeczeń	1540
3. Funkcje skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1543

ROZDZIAŁ 2. Dopuszczalność skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1547
1. Orzeczenia podlegające skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1547
2. Wymaganie prawomocności orzeczenia	1562
3. Wymaganie braku możliwości zmiany lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia	1564
4. Niezgodność z prawem zaskarżonego orzeczenia	1568
5. Pojęcie szkody	1581

ROZDZIAŁ 3. Legitymacja do wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia i udziału w postępowaniu wszczętym wniesieniem skargi	1586
1. Legitymacja do wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1586
2. Uczestnicy postępowania wszczętego skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1588

ROZDZIAŁ 4. Podstawy skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1592

ROZDZIAŁ 5. Wymagania formalne skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1597

ROZDZIAŁ 6. Termin do wniesienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1607

ROZDZIAŁ 7. Postępowanie w sprawie skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	1614
1. Postępowanie wstępne przed sądem powszechnym	1614
2. Postępowanie wstępne przed Sądem Najwyższym	1618
3. Rozpoznanie skargi	1624

ROZDZIAŁ 8. Orzeczenia Sądu Najwyższego	1629

DZIAŁ IX. WNIOSEK O UNIEWAŻNIENIE ORZECZENIA

ROZDZIAŁ 1. Geneza i charakterystyka wniosku o unieważnienie orzeczenia	1640
1. Ewolucja regulacji normatywnej	1640
2. Funkcja wniosku o unieważnienie orzeczenia	1645
3. Charakter prawny wniosku o unieważnienie orzeczenia	1653
ROZDZIAŁ 2. Dopuszczalność wniosku o unieważnienie orzeczenia	1661
1. Wymaganie prawomocności orzeczenia	1661
2. Orzeczenie jako przedmiot wniosku o unieważnienie	1665
3. Legitymacja do wniesienia wniosku o unieważnienie orzeczenia	1673
4. Dopuszczalność wniosku o unieważnienie orzeczenia w relacji do innych środków zaskarżenia	1679
5. Problem terminu do złożenia wniosku o unieważnienie orzeczenia	1686
ROZDZIAŁ 3. Podstawy unieważnienia orzeczenia	1692
1. Uwagi ogólne	1692
2. Niepodleganie sprawy orzecznictwu sądów polskich ze względu na osobę	1693
3. Niedopuszczalność drogi sądowej	1697
4. Wymaganie, aby podstawa unieważnienia orzeczenia istniała w chwili orzekania	1703
ROZDZIAŁ 4. Postępowanie z wniosku o unieważnienie orzeczenia	1708
1. Uwagi ogólne	1708
2. Rodzaj posiedzenia i skład sądu	1712
3. Uczestnicy postępowania	1713
4. Przebieg postępowania	1717
ROZDZIAŁ 5. Rodzaje, podstawa i skutki rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego	1724
1. Rodzaje, postać i charakter rozstrzygnięć Sądu Najwyższego	1724
2. Podstawa merytorycznego rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego	1735
3. Skutki rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego	1742

DZIAŁ X. SKARGA NA NARUSZENIE PRAWA STRONY DO ROZPOZNANIA SPRAWY BEZ NIEUZASADNIONEJ ZWŁOKI

ROZDZIAŁ 1. Prawo do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie jako aspekt prawa do sądu	1754
ROZDZIAŁ 2. Geneza wprowadzenia skargi na przewlekłość postępowania do systemu prawnego	1763
ROZDZIAŁ 3. Relacje między postępowaniem ze skargi na przewlekłość postępowania a postępowaniem przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka	1769
ROZDZIAŁ 4. Przedmiot zaskarżenia skargą na przewlekłość postępowania	1775

ROZDZIAŁ 5. Charakter postępowania wywołanego wniesieniem skargi na przewlekłość postępowania	1784
ROZDZIAŁ 6. Legitymacja do wniesienia skargi na przewlekłość postępowania i granice podmiotowe postępowania wywołanego jej wniesieniem	1787
ROZDZIAŁ 7. Sąd właściwy do przyjęcia i rozpoznania skargi na przewlekłość postępowania	1801
ROZDZIAŁ 8. Termin do wniesienia skargi na przewlekłość postępowania	1806
ROZDZIAŁ 9. Wymagania formalne i fiskalne skargi na przewlekłość postępowania	1814
ROZDZIAŁ 10. Zakres rozpoznania sądu w postępowaniu wywołanym skargą na przewlekłość postępowania	1822
ROZDZIAŁ 11. Zakres orzekania sądu w postępowaniu wywołanym skargą na przewlekłość postępowania	1830
ROZDZIAŁ 12. Zasądzenie „odpowiedniej kwoty”	1835
ROZDZIAŁ 13. Problem zaskarżalności i skutki orzeczenia rozstrzygającego o zasadności skargi	1848
Bibliografia	1855
Skorowidz przedmiotowy	1919

DZIAŁ VI

SKARGA KASACYJNA

Rozdział 1. Rodowód i charakterystyka skargi kasacyjnej	884
1. Geneza i historia skargi kasacyjnej	884
2. Charakterystyka skargi kasacyjnej	902
Rozdział 2. Dopuszczalność skargi kasacyjnej	908
1. Uwagi wstępne	908
2. Dostęp do kasacji (rewizji) w wybranych systemach prawnych	912
3. Zaskarżalność orzeczenia skargą kasacyjną	918
4. Legitymacja do zaskarżenia skargą kasacyjną	934
Rozdział 3. Podstawy skargi kasacyjnej	940
1. Uwagi ogólne	940
2. Naruszenie prawa materialnego	947
3. Naruszenie prawa procesowego	956
4. Niemożność oparcia skargi kasacyjnej na zarzutach dotyczących ustalenia faktów lub oceny dowodów	960
5. Podstawy skargi kasacyjnej Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka	963
6. Niemożność oparcia skargi na podstawach sprzecznych z wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy	966
Rozdział 4. Przyczyny kasacyjne	968
1. Uwagi ogólne	968
2. Istotne zagadnienie prawne	976
3. Potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów	978
4. Nieważność postępowania	980
5. Oczywista zasadność skargi kasacyjnej	983
Rozdział 5. Wymagania skargi kasacyjnej	987
1. Uwagi ogólne	987
2. Wymagania konstrukcyjne skargi kasacyjnej	989
3. Wymagania skargi kasacyjnej jako pisma procesowego	1000
Rozdział 6. Termin do wniesienia skargi kasacyjnej	1006
Rozdział 7. Postępowanie kasacyjne	1015
1. Uwagi ogólne	1015

2. Postępowanie sprawdzające przed sądem II instancji	1020
3. Postępowanie sprawdzające przed Sądem Najwyższym	1028
4. Badanie istnienia przyczyn kasacyjnych (przedsąd)	1031
Rozdział 8. Rozpoznanie skargi kasacyjnej	1033
1. Uwagi ogólne	1033
2. Zakres przedmiotowy rozpoznania skargi kasacyjnej	1037
3. Zakres podmiotowy rozpoznania skargi kasacyjnej	1043
4. Czynności procesowe uczestników postępowania kasacyjnego	1047
5. Posiedzenia Sądu Najwyższego – rozprawa i posiedzenie niejawne	1055
6. Skład Sądu Najwyższego	1059
7. Zawieszenie postępowania kasacyjnego	1060
8. Przedstawienie zagadnienia prawnego	1061
Rozdział 9. Orzeczenia sądu kasacyjnego	1065
1. Uwagi ogólne	1065
2. Orzeczenie o oddaleniu skargi kasacyjnej	1066
3. Orzeczenia uchylające do ponownego rozpoznania	1070
4. Orzeczenie zmieniające (reformatoryjne)	1076
5. Orzeczenie o odrzuceniu pozwu lub umorzeniu postępowania	1081
6. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego	1085

Literatura podstawowa: **Akerberg A.**, *Środki odwoławcze*; **Bagińska L.**, *Skarga kasacyjna w postępowaniu cywilnym. Komentarz oraz wzory pism procesowych*, Warszawa 2012; **Balzer O.**, *Geneza trybunału koronnego. Studium z dziejów sądownictwa polskiego XVI wieku*, Warszawa 1886; **Bartel W.**, *Ustrój i prawo Wolnego Miasta Krakowa 1815–1846*, Kraków 1976; **Bartz A.W.**, *Wartość przedmiotu zaskarżenia w skardze kasacyjnej*, „Głos Prawa” 1938, nr 3–4; **Bazyłow L.**, *Dzieje Rosji 1801–1917*, Warszawa 1970; **Bellet P.**, *France. La Cour de cassation*, „Revue internationale de droit compare”, vol. 30, nr 1; **Bendetson W.**, *O kasacji według kodeksu postępowania cywilnego*, Pal. 1933, nr 1–2; **Biedka P.**, *Kasacja w sprawach cywilnych we Francji*, PS 2004, nr 9; **Bładowski B.**, *Terminy do wnoszenia środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym*, ZN IBPS 1981, nr 15; **Broniewicz W.**, *Apelacja, kasacja i skarga kasacyjna w postępowaniu cywilnym – problematyka terminologiczna*, PiP 1999, nr 3; Broniewicz W., *Glosa do wyroku SN z 8 stycznia 1998 r., II CKN 553/97*, OSP 1999, nr 7–8; Broniewicz W., *Prokurator w cywilnym postępowaniu kasacyjnym*, Prok. i Pr. 1997, nr 9; Broniewicz W., *Uchylenie przez Sąd Najwyższy w trybie kasacji wyroku sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, PS 2002, nr 4; **Carpi F.**, *Il tormentato filtro al ricorso in cassazione*, w: *Księga Profesora M. Sawczuka*; **Cieślak S.**, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008; **Cieślak S.**, *Zasada formalizmu przy wnoszeniu środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym*, PS 2001, nr 4; **Czaplicka E.**, *Dopuszczalność kasacji ze względu na wartość przedmiotu zaskarżenia*, MoP 1999, nr 10; **David R.**, *Prawo francuskie. Podstawowe dane*, tłum. K. Piasecki, Warszawa 1965; **Deregowski J.**, *Kilka uwag o wartości przedmiotu sporu i wartości przedmiotu zaskarżenia w cywilnym procesie polskim*, „Głos Sądownictwa” 1937, nr 9; **Domańska M.**, **Wiaderek-Wąsek M.**, **Wojtaszek-Mik E.**, **Zielony A.**, *Pytanie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich*,

Warszawa 2007; **Domińczyk T.**, *Formalne ograniczenia wnoszenia środków odwoławczych do Sądu Najwyższego w kontekście art. 398⁶ oraz art. 424⁸ k.p.c.*, „Studia i Analizy Sądu Najwyższego” 2008, nr 2; **Dzierożyński D.A.**, *Rzecz o sądownictwie najwyższym, czyli o potrzebie przywrócenia zupełnego sądu kassacyjnego w Królestwie*, Warszawa 1828; **Dziurzyński T.**, *Polska Procedura Cywilna, Sprawozdanie Komisji Wybranej przez Towarzystwo Prawnicze i Ekonomiczne w Krakowie*, zredagowane przez F.X. Fiericha, T. Dziurzyńskiego i S. Gołąba, Kraków 1918; **Ereciński T.**, *Apelacja i kasacja w procesie cywilnym (według ustawy z 1 marca 1996 r.)*, Warszawa 1996; Ereciński T., *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010; Ereciński T., *Dopuszczalność kasacji w sprawach cywilnych (kilka uwag de lege lata i de lege ferenda)*, w: *Księga ku czci W. Broniewicza*; Ereciński T., *Entwicklung der Regelung der Kassation in Zivilsachen in Polen*, w: *Festschrift für Walter H. Rechberger zum 60. Geburtstag*, Wien 2005; Ereciński T., *Kilka uwag o modelu kasacji w sprawach cywilnych*, w: *Księga ku czci Profesora T. Dybowskiego*; Ereciński T., *Ograniczenia w dostępności do kasacji w sprawach cywilnych*, w: *Księga ku czci Sędziego J. Pietrzykowskiego*; Ereciński T., *Selekcja kasacji w sprawach cywilnych z perspektywy prawnoporównawczej*, w: *Księga ku czci Sędziego S. Rudnickiego*; Ereciński T., *W sprawie orzekania przez Sąd Najwyższy o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub o przywróceniu stanu poprzedniego (art. 398¹⁶ i 398¹⁹ k.p.c.)*, w: *Księga prof. W. Sanetry* (w druku); Ereciński T. (red.), *Komentarz*, t. 1, 1997; T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. II, 2012; T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. III, 2012; Ereciński T., *Znaczenie francuskiego Code de procédure z 1806 r. dla rozwoju procesu cywilnego w Polsce*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2005, nr 2; **Esplugues-Mota C., Barona-Vilar S.**, *Civil Justice in Spain*, Nagoya 2009; **Fierich F.X.**, *Nauka o sądach cywilnych i procedura cywilna*, t. I, 1900, t. II, cz. I, Kraków 1905; Fierich F.X., *Polska Procedura Cywilna, Sprawozdanie Komisji Wybranej przez Towarzystwo Prawnicze i Ekonomiczne w Krakowie*, zredagowane przez F.X. Fiericha, T. Dziurzyńskiego i S. Gołąba, Kraków 1918; Fierich F.X., *Sąd trzeciej instancji i najwyższy sąd sejmowy na tle catokształtu organizacji sądownictwa Rzeczypospolitej Krakowskiej*, Kraków 1917; **Gapska E.**, *Przedsąd w postępowaniu kasacyjnym w sprawach cywilnych*, PS 2006, nr 2; **Garlicki L.**, *Polska kasacja cywilna w orzecznictwie Europejskiego Trybunatu Praw Człowieka*, w: *Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego*, t. I; **Gimeno Sendra V.**, *El recurso español de casacion civil: Perspectiva de reforma*, w: *Los recursos...*; **Gołąb S.**, *Prawa Państwa Polskiego*, nr VIIA: *Ustrój sądów cywilnych*, red. W.L. Jaworski, Kraków 1922; **Góra-Błaszczkowska A.**, *Środki zaskarżenia. Art. 367–424¹² k.p.c.*, *Komentarz*, Warszawa 2009; **Górski A.**, *Uwagi o sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości przez Sąd Najwyższy*, w: *Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego*, t. II; **Grivart de Kerstral F.**, *France*, w: *Recourse against Judgements in the European Union*, red. J.A. Jolowicz, C.H. van Rhee, The Hague, London, Boston 1999; **Grossi S., Pagni M.C.**, *Commentary on the Italian Code of Civil Procedure*, Oxford 2010; **Grzegorzczak P.**, *Glosa do wyroku TK z 27 marca 2007 r., SK 3/05*, PS 2007, nr 11–12; Grzegorzczak P., *Środki zaskarżenia w postępowaniu cywilnym w świetle ustawy nowelizującej z 16 września 2011 r. – ogólna charakterystyka zmian*, PS 2012, nr 4; **Gudowski J.**, *„Inny skład” sądu pierwszej in-*

stancji przy ponownym rozpoznaniu sprawy, Pal. 1989, nr 11–12; Gudowski J., *Głos w dyskusji*, w: *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009 r.*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010; Gudowski J., *Kasacja w postępowaniu cywilnym po zmianach dokonanych ustawami z dnia 12 i 24 maja 2000 r.*, PS 2001, nr 2; Gudowski J., *Kasacja w świetle projektu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego – z uwzględnieniem aspektów historycznych i prawnoporównawczych*, „Przegląd Legislacyjny” 1999, nr 4; Gudowski J., *Pogląd na kasację*, w: *Księga dedykowana Profesorowi F. Zedlerowi*; Gudowski J., *Pogląd na kasację*, PS 2013, nr 4; Gudowski J. (red.), *Prawo o ustroju*; Gudowski J., *Trafne i potrzebne rozwiązania*, „Rzeczpospolita” z 5 sierpnia 1999 r.; Gudowski J., w: T. Ereciński (red.), *Kodeks*, t. II, 2012; **Guinchard S., Chainais C., Ferrand F.**, *Procédure civile. Droit interne et droit de l’Union européenne*, Daloz 2010; **Habscheid W.J.**, *Cywilnoprocesowe systemy środków odwoławczych w Europie*, w: *Jednolitość prawa sądowego cywilnego a jego odrębności krajowe. Międzynarodowe Sympozjum Prawa Cywilnego Sądowego*, red. M. Sawczuk, Lublin 1995; **Hahn Z.**, *Kasacja wedle polskiego kodeksu postępowania cywilnego*, „Czasopismo Sędziowskie” 1932, nr 1–2; **Halpern F.**, *Do kwestii orzeczenia kasacyjnego cywilnego*, „Głos Prawa” 1932, nr 2–3; Halpern F., *Podstawy kasacji cywilnej*, „Głos Prawa” 1993, nr 4–6; **Hanausek S.**, *Orzeczenie sądu rewizyjnego w procesie cywilnym*, Warszawa 1967; Hanausek S., *System zaskarżania orzeczeń sądowych w nowym polskim postępowaniu cywilnym*, SC 1967, nr 9; **Harla A.G.**, *Terminy do wniesienia kasacji cywilnej. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, PS 2001, nr 7–8; **Heylman K.A.**, *Historia organizacji sądownictwa w Królestwie Polskim*, Warszawa 1861; **Hroboni J.**, *Czy Sąd Najwyższy może wydać wyrok wstępny*, PPC 1934, nr 4; **Iwulski J.**, *Kasacja po nowelizacji*, PiZS 2000, nr 12; **Jaślikowski M.**, *Odpowiedź na skargę kasacyjną w polskim procesie cywilnym*, PS 2009, nr 4; **Jaworski A.**, *Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym przed Sądem Najwyższym*, PPC 2011, nr 3; **Jaworski S.**, *Przedsąd w praktyce. Uwagi o prawie do uzasadnienia odmowy rozpoznania kasacji*, MoP 2002, nr 23; **Kaczyński M.**, *Odpowiedź na skargę kasacyjną – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, R.Pr. 2011, nr 11, dodatek naukowy; **Kallas M.**, *Konstytucja Księstwa Warszawskiego. Jej powstanie, systematyka i główne instytucje w związku z normami szczegółowymi i praktyką*, Toruń 1970; **Karasiewicz B.**, *Wymogi formalne skargi kasacyjnej w świetle wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 1 lipca 2008 r. oraz ustawy z 19 marca 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego*, MoP 2009, nr 18; **Kincbok A.**, *Dopuszczalność skargi kasacyjnej ze względu na przedmiot zaskarżenia*, Zeszyty Prawnicze UKSW 2007, nr 7.1; **Knoppek K.**, *Glosa do postanowienia SN z 4 października 2002 r.*, III CZP 62/02, PiP 2004, nr 5; Knoppek K., *Zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów jako podstawa skargi kasacyjnej*, Pal. 2007, nr 7–8; **Kołakowski K.**, *Jakie zmiany w kodeksie postępowania cywilnego*, „Rzeczpospolita” z 12 lutego 1998 r., nr 36; Kołakowski K., *O dopuszczalności kasacji*, PS 1999, nr 9; Kołakowski K., *Refleksje wokół kasacji w procesie cywilnym*, PS 1997, nr 7–8; Kołakowski K., *Środki odwoławcze po nowelizacji k.p.c. z 2000 r.*, Warszawa 2000;

Konic H., *Sąd Kassacyjny za czasów Ks. Warszawskiego i jego jurisprudenca*, GSW 1891, nr 15; **Konic H.**, *Zmiany proceduralne w ustawie postępowania cywilnego wprowadzone w r. 1913 w Królestwie Polskim*, Warszawa 1914; **Korobowicz A.**, *Rys dziejów kasacji w polskim systemie sądownowoławczym*, w: *Polska lat dziewięćdziesiątych. Przemiany państwa i prawa*, t. 2, red. L. Antonowicz, H. Groszyk, M. Sawczuk, W. Skrzydło i T. Bojarski, Wyd. UMCS, Lublin 1998; **Korobowicz A.**, *Sądownictwo Królestwa Polskiego 1876–1915*, Lublin 1995; **Korobowicz A.**, *Zmiany w ustroju sądownictwa Najwyższego w Królestwie Polskim w latach 1815–1876*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1972, nr 25; **Korobowicz A.**, *Pozostałości francuskiej procedury cywilnej w sądownictwie Królestwa Polskiego po reformie z 1876 r.*, w: *Księga Profesora W. Uruszczaka*; **Korzan K.**, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 września 1997 r.*, III CKN 174/97, OSP 1998, nr 6, poz. 110; **Kowalik-Bańczyk K.**, *Glosa do postanowienia SN z 18 grudnia 2006 r.*, II PK 17/06, EPS 2009, nr 4; **Kozłowski Ł.**, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 1971 r.*, III PRN 26/71, NP 1971, nr 11; **Kozłowski Ł.**, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2002 r.*, IV CKN 1071/00, MoP 2005, nr 10; **Krajewski J.**, *Glosa do wyroku SN z 14 maja 1971 r.*, III PRN 26/71, NP 1971, nr 11; **Krajewski J.**, *Naruszenie prawa materialnego jako podstawa rewizyjna według k.p.c.*, NP 1958, nr 10, poz. 19; **Krzyżanowski H.**, *Zasady postępowania sądowego cywilnego*, Warszawa 1864; **Leszczyński J.**, *Legitymizacja instytucji ujednocających orzecznictwo sądowe*, w: *Jednolitość orzecznictwa w sprawach karnych*, red. S. Waltoś, Kraków 1998; **Litauer J.J.**, *Fragmenty z dziejów polskiego sądownictwa porozbiorowego*, Warszawa 1915; **Litauer J.J.**, *Przyczynek do zagadnienia trzeciej instancji w przyszłym procesie polskim*, w: *Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem*, t. II, Kraków 1923; **Litauer J.J.**, *Sąd Kasacyjny Księstwa Warszawskiego*, „Themis Polska” 1915, t. 5, poszyt 1 i 2; **Łętowska E.**, *Glosa do uchwały składu 7 sędziów SN z 17 stycznia 2001 r.*, III CZP 49/00, „Przegląd Sejmowy” 2001, nr 4; **Łochowski M.**, *Uchybienia w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji stanowiące przyczyny nieważności postępowania jako podstawy uwzględnienia kasacji*, PS 1999, nr 10; **Łochowski M.**, *Wiążąca sądowa wykładnia prawa, ocena prawna, wskazania co do dalszego postępowania (uwagi na tle art. 386 § 6 i art. 393¹⁷ k.p.c.)*, PS 1997, nr 10; **Majer W.**, *Rzecz o instancjach sądowych i sędzię kasacyjnym*, Kraków 1849; **Makuch M.**, *Wpływ francuskich rozwiązań ustrojowych na organizację sądownictwa cywilnego w Księstwie Warszawskim*, w: *Ze studiów nad tradycją prawa*, red. E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański, Warszawa 2012; **Manowska M.**, *Przedmiot zaskarżenia kasacją – wybrane zagadnienia*, Pr.Spółek 1998, nr 7–8; **Markiewicz K.**, *Glosa do uchwały SN z 18 sierpnia 2010 r.*, II PZP 7/10, PS 2011, nr 10; **Meyke R., Dürcks-Harms K.**, *Berufung. Revision. Beschwerde im Zivilverfahren, Prozessrecht und- taktik*, Berlin 2005; **Miączyński A.**, *Zagadnienie „istotności” przepisów postępowania w polskim procesie cywilnym*, SC 1964, t. V; **Michalska M.**, *Legitymacja do wniesienia kasacji w postępowaniu cywilnym*, Pal. 2003, nr 5–6; **Michalska M.**, *Rozstrzygnięcia sądu kasacyjnego w procesie cywilnym*, Warszawa 2004; **Michalska M.**, *Warunki wniesienia kasacji*, MoP 2001, nr 21; **Michalska M.**, *Zakres rozpoznania sprawy przez Sąd Najwyższy w postępowaniu cywilnym*, PiP 2003,

nr 10; **Montero Aroca J., Maties J.**, *El recurso de cassación civil*, Valencia 2009; **Mrówczyński M.**, *Glosa do postanowienia SN z 20 sierpnia 1996 r.*, II CKU 2/96, OSNC 1996, nr 12; **Musiela H.J.** (red.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz*, München 2012; **Nagórski Z.**, *Wyodrębnienie adwokatów przy najwyższych instancjach sądowych*, „Głos Prawa” 1925, nr 17–18; **Niedużak A.**, *Kilka uwag o odpowiedzi na skargę kasacyjną*, „Wrocławskie Studia Sądowe” 2012, nr 1; **Nowosielski R., Kosmus B.**, *Kasacyjna ruletka*, Pal. 2003, nr 5–6; Nowosielski R., Kosmus B., *Niejasne kryteria kasacyjne*, Pal. 2003, nr 7–8; **Obrebski R.**, *Glosa do postanowienia SN z 10 sierpnia 1999 r.*, I CZ 91/99, OSP 2000, nr 5; **Ortelis Ramos M.**, *La selection de asuntos para su acceso a la casacion en derecho espanol*, w: *Los recursos ante los Tribunales Supremos en Europe*, red. M. Ortalis Ramos, Colloquium Grandia and Valencia 6–8 November 2008, Madrid 2008; **Osajda K.**, *Zasada sprawiedliwości proceduralnej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, w: *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26 września 2009 r.*, red. T. Ereciński, K. Weitz, Warszawa 2010; **Patkaniowski M.**, *Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego od reformy kottłatajowskiej do końca XIX stulecia*, Kraków 1964; **Pauli L.**, *Prawa obce w Rzeczypospolitej Krakowskiej*, w: *Studia z historii praw obcych w Polsce*, t. I, ZNUJ 1975, nr 97; **Perez-Cruz Martin J., Seoane Spielberg J.**, *Derecho procesal civil*, t. II, La Coruna 2011; **Piasecki K.**, *Glosa do wyroku SN z 12 września 1990 r.*, I PRN 42/90, OSP 1991, nr 7–8; Piasecki K., *Podstawy kasacyjne według kodeksu postępowania cywilnego w świetle prawnoporównawczym*, w: *Księga ku czci W. Broniewicza*; Piasecki K., w: K. Piasecki (red.), *Kodeks*, t. 1, 2006; Piasecki K., *Kodeks*, t. II, 2010; **Piątak P.**, *Przywrócenie terminu do wniesienia skargi kasacyjnej na skutek wniosku pełnomocnika z urzędu*, Pal. 2008, nr 11–12; **Piątek W.**, *Podstawy skargi kasacyjnej w postępowaniu sądowoadministracyjnym*, Warszawa 2011; **Piekarski M.**, *Czynności materialnoprawne a czynności procesowe w sprawach cywilnych (wybrane zagadnienia)*, St.Praw. 1973, nr 37; **Pietrzak M.**, *Powrót na stare miejsce*, PS 2000, nr 9; **Pietrkowski H.**, *Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych*, Warszawa 2013; **Pilich M.**, *Zakaz oparcia skargi kasacyjnej na zarzutach dotyczących ustalenia faktów lub oceny dowodów (art. 398³ k.p.c.)*, PS 2008, nr 2; **Piotrowska M.**, *Kasacja czy rewizja? Wpływ poglądów Franciszka Ksawerego Fiericha opublikowanych w 1923 roku na ostateczny kształt przepisów o postępowaniu kasacyjnym w kodeksie postępowania cywilnego z 1930 roku*, w: *Krakowskie studia z historii państwa i prawa*, red. W. Uruszczak, D. Malec, M. Mięka, Kraków 2010; **Pogonowski P.**, *Zakaz reformationis in peius w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2004; **Rafacz-Krzyżanowska M.**, *Glosa do wyroku SN z 12 września 1990 r.*, I PRN 42/90, OSP 1991, nr 7–8; **Rechberger W.H.**, *Der Zugang zu den Höchstgerichten und der Schutz der Menschenrechte in österreich*, w: *Księga ku czci W. Broniewicza*; **Rechberger W.H., Simotta D.A.**, *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts*, Wien 2010; **Ricci C.F.**, *La riforma del processo civile*, Torino 2009; **Rogacka-Rzewnicka M.**, *Kasacja w polskim procesie karnym*, Warszawa 2001; **Romanowski M.**, *Podział praw podmiotowych na majątkowe i niema-*

jątkowe, PiP 2006, nr 3; **Romańska M.**, *Zbycie rzeczy lub prawa objętych sporem (art. 192 pkt 3 k.p.c.) w orzecznictwie sądowym*, w: *Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego*, t. I; **Rosenberg L.**, **Schwab K.H.**, **Gottwald P.**, *Zivilprozessrecht*, München 2004; **Rybicki M.**, w: L. Garlicki, Z. Resich, M. Rybicki, S. Włodyka, *Sąd Najwyższy w PRL*, red. M. Rybicki, Ossolineum 1983; **Rylski P.**, *Opozycja osoby trzeciej (tierce opposition) – nadzwyczajny środek zaskarżenia francuskiej procedury cywilnej*, PS 2006, nr 5; Rylski P., *Ochrona interesu publicznego w postępowaniu cywilnym – przyczyny, przejawy, skuteczność*, w: *Interes publiczny a interes prywatny w prawie*, XIII Konferencja Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego 24 lutego 2012 roku, red. T. Giaro, Warszawa 2012; **Sanetra W.**, *O roli Sądu Najwyższego w zapewnianiu zgodności z prawem oraz jednolitości orzecznictwa sądowego*, PS 2006, nr 9; Sanetra W., *Podstawy kasacyjne w sprawach z zakresu prawa pracy*, PiZS 2000, nr 2; Sanetra W., *Sąd Najwyższy w systemie wymiaru sprawiedliwości*, PS 1999, nr 7–8; Sanetra W., *Za jakie naruszenie prawa wspólnotowego przez sąd najwyższego szczebla należy się odszkodowanie*, EPS 2006, nr 9; **Sarnecki P.**, *Recenzja książki B. Szmulika, Pozycja ustrojowa Sądu Najwyższego w Rzeczypospolitej Polskiej*, „Przegląd Sejmowy” 2010, nr 2; **Saueressig C.**, *Das System der Rechtsmittel nach dem Zivilprozessreformgesetz*, Köln 2008; **Schmidt S.**, *Civil Justice in France*, Nagoya 2010; **Siedlecki W.**, *Glosa do uchwały składu 7 sędziów SN z 3 czerwca 1955 r., 1 CO 9/55*, OSPiKA 1957, nr 2; Siedlecki W., *Podstawy rewizji cywilnej*, Warszawa 1959; Siedlecki W., *Prawo procesowe cywilne a prawo cywilne materialne*, KSP 1969, nr 3–4; Siedlecki W., *Zasady orzekania oraz zasady zaskarżania orzeczeń w postępowaniu cywilnym w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Warszawa 1982; **Skąpski J.**, *Skarga w przedmiocie kasacji (koreferat)*, w: *Polska procedura cywilna. Projekty referentów z uzasadnieniem, przedruk wyczerpanych druków z r. 1921 i 1923*, t. II, Warszawa 1928; Skąpski J., *System środków prawnych w projekcie polskiej procedury cywilnej*, Lwów 1927; **Sobczyk M.**, *Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i jego uzasadnienie*, R.Pr. 2006, nr 6; **Sobociński W.**, *Historia ustroju i prawa Księstwa Warszawskiego*, Toruń 1964; Sobociński W., *Kasacja a restytucja w systemie sądowo-odwoławczym Księstwa Warszawskiego*, „Annales UMCS”, Sectio G, 1988, nr 35; **Sołtys B.**, **Podleś M.**, *Granice formalizmu procedury cywilnej – wybrane aspekty dotyczące skargi kasacyjnej*, R.Pr. 2008, nr 6; **Stawiarska-Rippel A.**, *Trzy transformacje w procedurze cywilnej w Polsce*, Zeszyty Prawnicze UKSW 2011, nr 11.2; **Stefański R.A.**, *Rola Sądu Najwyższego w kształtowaniu jednolitości orzecznictwa w sprawach karnych*, w: *Jednolitość orzecznictwa w sprawach karnych*, red. S. Waltoś, Kraków 1998; **Stefko M.**, *Czy można zawrzeć ugodę przed Sądem Najwyższym? (odpowiedź twierdząca na pytanie prawne, zaaprobowana przez komitet redakcyjny w zwiększonym składzie)*, NPC 1933, nr 9; **Stępkowski A.**, *Nadużycie prawa a rozwój prawa*, w: *Materiały z konferencji Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, 1 marca 2002 r.*, red. H. Izdebski, A. Stępkowski, Warszawa 2003; **Sychowicz M.**, *Przymus adwokacko-radcowski w postępowaniu cywilnym*, Pal. 1996, nr 7–8; **Szanciło T.**, *Glosa do uchwały SN z 28 listopada 2006 r., III CZP 98/06*, MoP 2007, nr 21; **Szmulik B.**, *Pozycja ustrojowa Sądu Najwyższego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2008; **Szy-**

manowski J., *Wykład kodeksu postępowania cywilnego*, t. II, Warszawa 1866; **Światłowski A.R.**, *Zagadnienia jednolitości stosowania prawa karnego w obcych systemach prawnych – Anglia i Walia na tle typowych rozwiązań europejskich*, w: *Jednolitość orzecznictwa w sprawach karnych*, red. S. Waltoś, Kraków 1998; **Taborowski M.**, *Polskie sądy zobowiązane do zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym do ETS w świetle wyroku Lyckeskog*, EPS 2008, nr 8; **Thon A.**, *Krytyka kodeksu postępowania cywilnego ze stanowiska teorii procesu i doświadczeń praktyki*, Warszawa 1936; **Tomas H., Putzo H., Reichhold T.**, *Zivilprozessordnung, Kommentar*, Munchen 2012; **Trant L.**, *Der Zugang zur Revision in Zivilsachen*, Köln 2006; **Vetulani A.** (red.), *Pomniki prawa polskiego, dział IV, Akty Księstwa Warszawskiego*, red. W. Sobociński, *Ustawodawstwo Księstwa Warszawskiego. Akty normatywne władzy najwyższej*, t. I, opr. W. Bartel, J. Kosim, W. Rostocki, Warszawa 1964; **Waligórski M.**, *Czy w skardze apelacyjnej lub kasacyjnej można wnosić alternatywnie o zmianę lub uchylenie wyroku?*, PPC 1934, nr 3; **Waligórski M.**, *Niewłaściwy rozkład ciężaru dowodu jako podstawa kasacji*, PPC 1938, nr 5–6; **Waligórski M.**, *Podstawy kasacyjne procesu cywilnego w świetle różnicy pomiędzy faktem a prawem*, Lwów 1936; **Waligórski M.**, *Polskie prawo procesowe cywilne w świetle zasady dyspozycji*, SC 1963, t. 2; **Waligórski M.**, *Środki odwoławcze kodeksu postępowania cywilnego w oświetleniu materiałów Komisji Kodyfikacyjnej*, NPC 1933, nr 12, NPC 1933, nr 14; **Waltoś S.**, *Wprowadzenie i próba podsumowania*, w: *Jednolitość orzecznictwa w sprawach karnych*, red. S. Waltoś, Kraków 1998; **Więckowski R.**, *Cofnięcia apelacji i kasacji*, PS 2002, nr 7–8; **Wiśniewski T.**, *Apelacja i kasacja. Nowe środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1996; **Wiśniewski T.**, *O swoistości postępowania kasacyjnego w sprawach cywilnych (zagadnienia wybrane)*, w: *Księga dedykowana Profesorowi F. Zedlerowi*; **Wiśniewski T.**, *Przebieg procesu*; **Wiśniewski T.**, w: H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks*, t. II; **Wiśniewski T.**, *W kwestii właściwej interpretacji art. 378 § 2 k.p.c.*, PS 1997, nr 4; **Wiśniewski T.**, *Wybrane problemy procesowe po majowej nowelizacji przepisów o postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym w sprawach cywilnych*, R.Pr. 2000, nr 6; **Włodyka S.**, *Franciszek Ksawery Fierich*, KPP 1999, nr 2; **Włodyka S.**, *Wiążąca wykładnia sądowa*, Warszawa 1971; **Włodyka S.**, *Zakres mocy wiążącej wykładni sądowej*, St.Praw. 1969, nr 23; **Wróbel A.**, *Pytania prawne sądów państw członkowskich Unii Europejskiej wnoszone do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości na podstawie art. 234 TWE*, w: *Sąd Najwyższy wobec prawa i praktyki Unii Europejskiej*, red. W. Sanetra, Wrocław 2003; **Wróblewski J.**, *Sądowe stosowanie prawa*, Warszawa 1972; **Wyrzykowski M.**, *Pojęcie interesu społecznego w prawie administracyjnym*, Warszawa 1986; **Zaborowski C.**, *O restytucji i kasacji*, „Themis Polska” 1830, t. 8; **Zawadzki S.**, *Prawo cywilne obowiązujące w Królestwie Polskim*, t. III, Warszawa 1863; **Zedler F.**, *Glosa do postanowienia SN z 29 kwietnia 1999 r., I CKN 120/99*, PS 1999, nr 11–12; **Zembrzusi T.**, *Ewolucja charakteru skargi kasacyjnej w polskim postępowaniu cywilnym*, w: *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin–Niechorze 28–30.9.2007 r.*, red. H. Dolecki i K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009; **Zembrzusi T.**, *Glosa do wyroku Sądu Naj-*

wyższego z 23 marca 2007 r., V CSK 60/07, OSP 2008, nr 2; Zembrzuski T., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 30 maja 2007 r.*, SK 68/06, PS 2007, nr 10; Zembrzuski T., *Rola Prokuratora Generalnego w cywilnym postępowaniu kasacyjnym*, Prok. i Pr. 2006, nr 2; Zembrzuski T., *Skarga kasacyjna. Dostępność w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2011; Zembrzuski T., *Zarzut naruszenia art. 233 jako podstawa kasacyjna po nowelizacji k.p.c.*, MoP 2005, nr 23; Zembrzuski T., *Zaskarżanie orzeczeń incydentalnych wydanych po raz pierwszy w toku instancji*, PS 2007, nr 9; Zembrzuski T., *Zwolnienie strony od kosztów sądowych oraz pełnomocnictwo procesowe w postępowaniu kasacyjnym*, Pal. 2009, nr 3–4; Zieliński A., *Glosa do postanowienia SN z 29 kwietnia 1999 r.*, I CKN 120/99, PS 1999, nr 11–12; Zieliński A., *Glosa do postanowienia SN z 26 kwietnia 2001 r.*, II CZ 146/00, PS 2002, nr 7–8; Zieliński A., *Glosa do wyroku SN z 4 marca 1997 r.*, I CKN 45/97, Pal. 1998, nr 3–4; Zieliński A., *Glosa do wyroku SN z 16 kwietnia 1997 r.*, II CKN 106/97, Pal. 1998, nr 5–6; Zieliński A., *Glosa do wyroku SN z 21 listopada 1997 r.*, I CKN 825/97, Pal. 1998, nr 9–10; Zieliński A., *Na pierwszy rzut oka – nieszczególny*, „Rzeczpospolita” z 15 czerwca 1999 r.; Zieliński A., *Sporządzanie środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009; Zieliński A., *Uczestnictwo Rzecznika Praw Obywatelskich w postępowaniu cywilnym*, w: *Księga ku czci Profesora T. Erecińskiego*, t. I; Zieliński A., *Wyrok wstępny a kasacja*, Pal. 1997, nr 7–8.

ROZDZIAŁ 1

RODOWÓD I CHARAKTERYSTYKA SKARGI KASACYJNEJ

1. GENEZA I HISTORIA SKARGI KASACYJNEJ

1. Jednolitość orzecznictwa sądowego jest od dawna uważana za istotną wartość ustrojową. W okresie rządów opartych na koncepcji absolutystycznej stanowiła źródło silnej władzy; była orężem poszerzania wpływów władcy w sferze stanowienia prawa oraz wykonywania władzy sądowniczej. Zmieniła się, nabrała nowych bodźców i nowego znaczenia po upowszechnieniu idei podziału władz i jej pierwszych praktycznych testach, a zwłaszcza po Wielkiej Rewolucji Francuskiej, gdy dojrzała i raptownie wzrosła potrzeba instytucjonalnego zapewnienia jednolitości politycznej warunkującej sprawne, efektywne i prawe działanie aparatu państwowego¹. Dostrzeżono, że nieodzownym czynnikiem jednolitości politycznej jest jednolitość ustawodawstwa, którą w praktyce państwowej gwarantuje jednolitość orzecznictwa sądowego. Powrócono wówczas do instytucji rekursu legislacyjnego (*référé législatif*), polegającej na wyłączeniu możliwości dokonywania przez sądy jakiegokolwiek wykładni, która – zgodnie z trójpodziałem władz – należy wyłącznie do ustawodawcy². W związku z tym, w razie wątpliwości interpretacyjnych, sąd w każdym wypadku zobowiązany był zwrócić się do ustawodawcy o dokonanie wykładni autentycznej.

Référé législatif nie stała się jednak trwałym elementem ustrojów opartych na zasadzie trójpodziału władz³. Zdecydowano, że funkcja interpretatora ustaw pozostanie przy prawodawcy, ale będzie ją spełniał Trybunał

¹ J. Gudowski, *Pogląd na kasację*, w: *Księga dedykowana Profesorowi F. Zedlerowi*, s. 149 i nast.

² Por. K. Sójka-Zielińska, *Wielkie kodyfikacje cywilne. Historia i współczesność*, Warszawa 2009, s. 184. *Référé législatif* była znana za Justyniana; wywodzono ją z zasady *eius est legem interpretari cuius est legem condere*.

³ A. Stępkowski, *Nadużycie prawa a rozwój prawa*, w: *Nadużycie prawa. Materiały z konferencji Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego*, 1 marca 2002 r., red. H. Izdebski, A. Stępkowski, Warszawa 2003, s. 60 i nast.

Kasacyjny⁴, stanowiący wówczas emanację legislatywy⁵. Trybunał, stojący na straży dokładnego stosowania prawa i jednolitości jurysprudencji, miał monopol na dokonywanie wykładni, ale jego kompetencje były ograniczone wyłącznie do uchylania (*iudicium rescindens*) ostatecznych orzeczeń sądowych, jeżeli wydano je z naruszeniem prawa⁶. Później, już po wydaniu kodeksu cywilnego Napoleona, zrewidowano poglądy na temat „sztywności” trójpodziału i przyjęto, że nie tylko Trybunał, ale także inne sądy są uprawnione do dokonywania wykładni.

Powstanie Trybunału Kasacyjnego było następstwem naturalnej konieczności powołania organu państwowego (sądu, trybunału)⁷, mającego szerokie uprawnienia, umożliwiające skuteczne wpływanie na jednolitość stosowania prawa, spójność orzecznictwa i – w efekcie – jednolitość ustawodawstwa w ramach kompetencji do współstanowienia prawa. Po schyłku *référé législatif* strategicznym narzędziem procesowym stała się kasacja, środek mający już wówczas we Francji swoją historię, wywodzący się ze zwyczaju ewokacji, usankcjonowanego w 1579 r. przez Henryka III ordonansem z Blois (*Ordonnance de Blois*)⁸.

W procesie cywilnym francuskim kasacja stała się – obok restytucji, czyli odpowiednika współczesnej skargi o wznowienie postępowania⁹, oraz

⁴ Trybunał Kasacyjny ustanowiono ustawą 27 listopada – 1 grudnia 1790 r. W pierwszej fazie liczył 48 sędziów (P. Bellet, *France. La Cour de cassation*, „Revue internationale de droit comparé”, vol. 30, nr 1, s. 193 i nast.).

⁵ Np. M. Waligórski, *Środki odwoławcze kodeksu postępowania cywilnego w oświetleniu materiałów Komisji Kodyfikacyjnej*, NPC 1933, nr 12, s. 368; A. Korobowicz, *Rys dziejów kasacji w polskim systemie sądowniczym*, w: *Polska lat dziewięćdziesiątych. Przemiany państwa i prawa*, t. 2, red. L. Antonowicz, H. Groszyk, M. Sawczuk, W. Skrzydło, T. Bojarski, Lublin 1998, s. 397. W niektórych wypadkach – aż do 1837 r. – także Trybunał zobowiązany był zwrócić się do organu ustawodawczego o wykładnię prawa (*référé obligatoire*). Por. K. Sójka-Zielińska, *Wielkie kodyfikacje...*, s. 184. Przyjmuje się, że od tego czasu Trybunał Kasacyjny – organ bardziej polityczny niż sądowiczy – przerodził się w instytucję prawa sądowego. Por. M. Waligórski, *Środki odwoławcze...*, NPC 1933, nr 12, s. 369.

⁶ M. Waligórski, *Środki odwoławcze...*, NPC 1933, nr 12, s. 369; W. Bendetson, *O kasacji według kodeksu postępowania cywilnego*, Pal. 1933, nr 1–2, s. 26.

⁷ W 1804 r., z inicjatywy Napoleona I, ustawą z 27 *ventôse*, roku VIII (17 marca 1804 r.), Trybunał Kasacyjny został przemianowany na Sąd Kasacyjny. Pod tą nazwą działa do dzisiaj. Współcześnie liczy około 125 sędziów, w tym 80 *conseillers* oraz około 45 *conseillers référendaires*.

⁸ Artykuł 208 ordonansu wzywał sędziów i wszystkie inne osoby wykonujące władzę sądową do wydawania orzeczeń zgodnych z prawem królewskim, w przeciwnym bowiem razie nie wywoływały one jakichkolwiek skutków prawnych i były uchylane (kasowane). Postanowienia ordonansu z Blois zostały ugruntowane w kolejnych ordonansach: z lat 1597, 1629 i 1667. Należy zaznaczyć, że w nauce francuskiej są także obecne inne poglądy dotyczące źródeł kasacji, sięgające nawet średniowiecza (por. M. Rogacka-Rzewnicka, *Kasacja w polskim procesie karnym*, Warszawa 2001, s. 11 i nast.).

⁹ Por. np. W. Sobociński, *Kasacja a restytucja w systemie sądowniczym Księstwa Warszawskiego*, „Annales UMCS”, Sectio G, 1988, nr 35, s. 97 i nast.

opozycji trzeciego (osoby trzeciej)¹⁰ – nadzwyczajnym środkiem odwoławczym. Przysługiwała od wyroków prawomocnych (ostatecznych) i mogła się opierać tylko na ściśle określonych podstawach, zwanych wówczas otworami (*ouvertures*), powodami lub zarzutami kasacyjnymi, których funkcje i znaczenia kształtowały się stopniowo¹¹. Trybunał Kasacyjny nie był instancją sądową, gdyż sam nie osądzał sprawy, lecz – znajdując uzasadnienie w rozpoznawanej skardze – kasował (uchylał) zaskarżony wyrok i przekazywał sprawę do ponownego rozpoznania innemu sądowi ustrojowo kompetentnemu do merytorycznego rozstrzygnięcia spraw¹². W ówczesnym piśmiennictwie podnoszono, że „wyroki [sądu kasacyjnego] nie mając żadnego wpływu na sam spór, są jedynie uczonym rozbiorem zasad prawnych i naukowym wytłumaczeniem ustaw”¹³. Łącznie z kodeksem cywilnym Napoleona kasacja francuska przeniknęła do krajów zaanektowanych przez Francję lub pozostających pod jej wpływem, m.in. do Belgii, Holandii (Niderlandów), francuskojęzycznych kantonów Szwajcarii, Włoch, Hiszpanii, Portugalii i Grecji¹⁴.

2. Kasacja oraz sąd kasacyjny, instytucje obce na ziemiach polskich w okresie Rzeczypospolitej szlacheckiej¹⁵, pojawiły się w polskim ustroju sądów oraz w prawie procesowym na początku XIX wieku. Ustawa konstytucyjna Księstwa Warszawskiego z 22 lipca 1807 r., wprowadzając „porządek sądowy” (tytuł IX) oparty na wzorach francuskich (art. 69 i nast.), wyposażyła Radę Stanu w obowiązki sądu kasacyjnego (art. 72) ferującego wyroki (art. 16)¹⁶.

¹⁰ P. Rylski, *Opozycja osoby trzeciej (terce opposition) – nadzwyczajny środek zaskarżenia francuskiej procedury cywilnej*, PS 2006, nr 5, s. 129 i nast.

¹¹ A. Korobowicz, *Rys dziejów kasacji...*, s. 397 i nast.

¹² H. Krzyżanowski, *Zasady postępowania sądowego cywilnego*, Warszawa 1864, s. 639.

¹³ W. Majer, *Rzecz o instancjach sądowych i sądzie kasacyjnym*, Kraków 1849, s. 447.

¹⁴ A. Stawiarska-Rippel, *Trzy transformacje w procedurze cywilnej w Polsce*, Zeszyty Prawnicze UKSW 2011, nr 11.2, s. 357 i nast.

¹⁵ Niektórzy autorzy dopatrują się rodzimych zaczątków kasacji w projekcie ordynacji sądowej Jana Tarnowskiego z 1558 r., która nie została nigdy wdrożona, oraz w prawie zaskarżania do Sejmu wyroków Trybunału Piotrkowskiego i Trybunału Lubelskiego (D.A. Dzieżożyński, *Rzecz o sądownictwie najwyższem, czyli o potrzebie przywrócenia zupełnego sądu kasacyjnego w Królestwie*, Warszawa 1828, s. 69; O. Balzer, *Geneza trybunału koronnego. Studium z dziejów sądownictwa polskiego XVI wieku*, Warszawa 1886, s. 134 i nast.; J.J. Litauer, *Sąd Kasacyjny Księstwa Warszawskiego*, „Themis Polska” 1915, t. 5, poszyt 1 i 2, s. 185 i nast.).

¹⁶ Ustawa konstytucyjna Księstwa Warszawskiego była owocem pokoju zawartego 12 lipca 1807 r. w Tylży. Prawodawca francuski wprowadził na obszarze Księstwa Warszawskiego – w miejsce porządku prawnego pruskiego – prawo uformowane według wzorów francuskich, przesycone jednak, jak podnoszono, polską „treścią narodową” (H. Konic, *Sąd Kasacyjny za czasów Ks. Warszawskiego i jego jurisprudenca*, GSW 1891, nr 14, s. 214). Por. M. Handelsman,

Prace legislacyjne mające na celu urzeczywistnienie porządku konstytucyjnego trwały dwa lata i zostały zwieńczone wydaniem 3 kwietnia 1810 r. dekretu dotyczącego organizacji sądu kasacyjnego¹⁷, do tego czasu faktycznie niedziałającego¹⁸. Dekret normował również postępowanie kasacyjne; kasacji, nadzwyczajnemu środkowi zaskarżenia, podlegały wyłącznie wyroki ostateczne¹⁹, które można było podważyć na podstawie jednego z ustanowionych i wyczerpująco wymienionych powodów kasacyjnych (art. 10). Tymi powodami były: pogwałcenie wyraźnej normy prawa cywilnego lub istotnych form postępowania sądowego, przekroczenie przez sąd granic określonej mu władzy lub też samowolne jej ograniczenie, niewłaściwość sądu oraz zapadnięcie w różnych sądach „wbrew sobie przeciwnych wyroków” w tej samej sprawie między tymi samymi stronami²⁰. W piśmiennictwie wskazywano nie bez racji, że w art. 10 dekretu doszło do pomieszania powodów kasacyjnych z podstawami restytucji, czego dotyczył art. 16²¹.

Jednocześnie obowiązywał bezwzględny zakaz „rozsądzania sprawy co do jej przedmiotu” (art. 9), czyli orzekania *in merito*. Sąd Kasacyjny zatem badał tylko zgodność zaskarżonego wyroku z prawem i stwierdzając jego obrazę, uchylał wyrok oraz przekazywał sprawę do ponownego rozpoznania

Konstytucje polskie (1791–1921), Warszawa 1926, s. 12 i nast. oraz 63 i nast. Także A. Vetulani (red.), *Pomniki prawa polskiego*, dział IV, *Akty Księstwa Warszawskiego*, red. W. Sobociński, *Ustawodawstwo Księstwa Warszawskiego. Akty normatywne władzy najwyższej*, t. I, opr. W. Bartel, J. Kosim, W. Rostocki, Warszawa 1964, *passim*. Por. także M. Makuch, *Wpływ francuskich rozwiązań ustrojowych na organizację sądownictwa cywilnego w Księstwie Warszawskim*, w: *Ze studiów nad tradycją prawa*, red. E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański, Warszawa 2012, s. 75 i nast.

¹⁷ Dziennik Praw Księstwa Warszawskiego, t. 2, s. 151 i nast. Dekretem z 16 stycznia 1811 r. o prawach obowiązujących na terenie czterech nowo wcielonych do Księstwa Warszawskiego departamentów i o zasadach załatwiania spraw zaległych w sądach, środkach odwoławczych oraz egzekucji wyroków wydanych przed 15 sierpnia 1810 r. (Dziennik Praw Księstwa Warszawskiego, t. 3, s. 157 i nast.) działalność Sądu Kasacyjnego rozciągnięta została na kraje byłego zaboru austriackiego.

¹⁸ Wydatków Sądu Kasacyjnego nie przewidywał także budżet Księstwa Warszawskiego z lat 1808–1809 (K.A. Heylman, *Historia organizacji sądownictwa w Królestwie Polskim*, Warszawa 1861, s. 19; H. Konic, *Sąd Kasacyjny...*, s. 215). Jako datę rozpoczęcia działalności Sądu Kasacyjnego Księstwa Warszawskiego przyjmuje się 19 czerwca 1810 r. (J.J. Litauer, *Sąd...*, s. 202).

¹⁹ W zasadzie chodzi o wyroki sądu apelacyjnego, ale w niektórych wypadkach kasacja przysługiwała także od wyroków sądów pokoju i trybunałów (art. 55 dekretu).

²⁰ H. Krzyżanowski, *Zasady postępowania sądowego...*, s. 636 i nast.

²¹ Por. D.A. Dzierzynski, *Rzecz o sądownictwie...*, s. 22 i 104; C. Zaborowski, *O restytucji i kasacji*, „Themis Polska” 1830, t. 8, s. 170 i nast.; H. Konic, *Sąd Kasacyjny...*, s. 219; F.X. Fierich, *Sąd trzeciej instancji i najwyższy sąd sejmowy na tle całokształtu organizacji sądownictwa Rzeczypospolitej Krakowskiej*, Kraków 1917, s. 23.

innemu sądowi równorzędnemu, który nie był związany wykładnią dokonaną przez Sąd Kasacyjny. Bariere stanowiło trzecie zaskarżenie wyroku z tych samych powodów kasacyjnych; wtedy sprawa trafiała przed oblicze króla, który wydawał wiążące wyjaśnienie²². W ten sposób – wobec swobodnego uporządkowania sądów – dopiero bezpośrednia ingerencja króla pozwalała osiągnąć cel kasacji, czyli jednolite stosowanie prawa²³.

Termin do wniesienia skargi kasacyjnej wynosił 3 miesiące (art. 11), przy czym jej wniesienie nie wstrzymywało wykonania wyroku, z wyjątkiem spraw o rozwód. Jeżeli jednak skarżący wykazał niebezpieczeństwo utraty przedmiotu sprawy, sąd *a quo* mógł nakazać zabezpieczenie tego przedmiotu przez złożenie kaucji i wstrzymanie egzekucji. Skargę kasacyjną wniesioną do Sądu Kasacyjnego przez jednego z mecenasów ustanowionego przy tym Sądzie (art. 29)²⁴ przesyłano prokuratorowi kasacyjnemu w celu sformułowania wniosków²⁵. Następnie prezes Sądu Kasacyjnego wyznaczał referenta (art. 33), po czym skarga trafiała do tzw. komisji podań i instrukcji, będącej odpowiednikiem izby podań (*chambre de requêtes*) działającej wiele lat, aż do połowy XX wieku, w systemie francuskim²⁶. Komisja orzekała, czy skarga spełnia stawiane wymagania, tzn. czy zawiera przewidziane w prawie powody kasacyjne czy też „jest nieprawą”. W obu przypadkach komisja przedstawiała raport sądowi, który podejmował decyzję o przyjęciu skargi lub jej odrzuceniu *a limine* (art. 37 i 38)²⁷.

²² We Francji, rozporządzeniem z 1 kwietnia 1837 r., przyjęto, że dwukrotne orzeczenie kasacyjne w tej samej sprawie „zgodnie wydane” wiąże sąd *meriti* (W. Majer, *Rzecz o instancjach sądowych...*, s. 450; J. Skąpski, *System środków prawnych w projekcie polskiej procedury cywilnej*, Lwów 1927, s. 9; J. Gudowski, *Kasacja w świetle projektu Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego – z uwzględnieniem aspektów historycznych i prawnoporównawczych*, „Przegląd Legislacyjny” 1999, nr 4, s. 16).

²³ W. Sobociński, *Historia ustroju i prawa Księstwa Warszawskiego*, Toruń 1964, s. 248; M. Kallas, *Konstytucja Księstwa Warszawskiego. Jej powstanie, systematyka i główne instytucje w związku z normami szczegółowymi i praktyką*, Toruń 1970, s. 166.

²⁴ W postępowaniu przed Sądem Kasacyjnym obowiązywał bezwzględny przymus adwokacki, przy czym skargę mogli wnieść wyłącznie mecenasowie umocowani przy Sądzie Kasacyjnym. Ich działalność – poprawność oraz skuteczność wnoszenia skarg kasacyjnych – podlegała ścisłej kontroli. Za uchybienia w tym zakresie Sąd mógł dać im ostrzeżenie, naganę albo przedstawić królowi wniosek o wykreślenie z listy mecenasów (por. J.J. Litauer, *Sąd...*, s. 199; por. także Z. Nagórski, *Wyodrębnienie adwokatów przy najwyższych instancjach sądowych*, „Głos Prawa” 1925, nr 17–18, s. 378; J.J. Litauer, *Fragmenty z dziejów polskiego sądownictwa porzobiorowego*, Warszawa 1915, s. 17).

²⁵ Prokurator mógł składać także skargi kasacyjne w imieniu ustawy, jeżeli – mimo wystąpienia powodów kasacyjnych – żadna ze stron nie zaskarżyła wyroku. W czasie działania Sądu Kasacyjnego wydano 11 wyroków *in satisfactione legis*.

²⁶ Izbę podań zniesiono 23 lipca 1947 r. (P. Bellet, *France. La Cour de cassation...*, s. 196).

²⁷ F.X. Fierich, *Sąd trzeciej instancji...*, s. 25 i nast.

Koordynator projektu: *Monika Kulesza-Czupryn*
Koordynator redakcji: *Agata Jędrasik*
Redaktor prowadzący: *Małgorzata Stańczak*
Redakcja: *Katarzyna Bojarska, Joanna Pastuszka, Anna Popławska, Małgorzata Stańczak*
Koordynator produkcji: *Agnieszka Ruszkowska*
Redakcja techniczna: *Agnieszka Dymkowska*
Projekt okładki i wnętrza: *Agnieszka Tchórznička*

© Copyright by LexisNexis Polska Sp. z o.o. 2013

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część tej książki nie może być powielana ani rozpowszechniana za pomocą urządzeń elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych – bez pisemnej zgody Autorów i wydawcy.

ISBN 978-83-7806-971-3 (tom III cz. 2)
ISBN 978-83-278-0020-6 (tom III całość)
ISBN 978-83-278-0021-3 (KOMPLET SYSTEMU)

LexisNexis Polska Sp. z o.o.

Ochota Office Park 1, Al. Jerozolimskie 181, 02-222 Warszawa
tel. 22 572 95 00, faks 22 572 95 68

Infolinia: 22 572 99 99

Redakcja: tel. 22 572 83 26, 22 572 83 28, 22 572 83 11, faks 22 572 83 92
www.lexisnexus.pl, e-mail: biuro@lexisnexus.pl

Księgarnia Internetowa: dostępna ze strony www.lexisnexus.pl

Wydanie I, Warszawa 2013
Skład i łamanie: Andytex, Druk i oprawa: Pozkał, Inowrocław
Druk ukończono w czerwcu 2013 r.

